

KATOLICTVÍ A NAŠE NÁRODNÍ OSVOBOZENÍ.

NA ZÁKLADĚ
DOMÁCÍCH I ZAHRANIČNÍCH DOKLADŮ
"PODÁVÁ
P. AUGUSTIN NEUMANN,
O. S. A.

1922.

NÁKLADEM TISKOVÉHO DRUŽSTVA V HRADCI KRÁLOVÉ.
TISKEM BISKUPSKÉ KNIHTISKÁRNY V HRADCI KRÁLOVÉ.

Imprimatur.

Vet. Brunae, 26. Decembris 1921.

Fr. S. Bařina, O. S. A.,
Abbas.

N. E. 17.080.

Nihil obstat.

Reginae-Hradecii, die 5. Januarii 1922.

Gustavus Domabyl,
Censor.

Imprimatur.

† Carolus,
Episcopus.

Biskupské knihtiskárně

v Hradci' Králové.

Rukopisu P. Augustina Neumanna O. S. A.: „Kato-
lictví a naše národní osvobození“ dostalo se ordinariátní
approbace. Považujíce spis za velmi významný,
jsme přesvědčeni, že se setká se zaslouženou
pozorností naší veřejnosti. Přejeme mu roz-
šíření co největšího.

Biskupská Konsistoř v Hradci Králové,

dne 5. ledna 1922.

Dr. J. Soukup,
rada.

Slavnému

*Národnímu Svazu českých katolíků
v Americe,*

*obětavému a neohroženému bojovníkovi za naše osvobození,
věnuje na důkaz úcty a vděčnosti*

Autor.

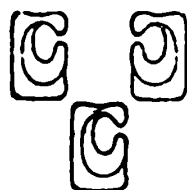
Předmluva.

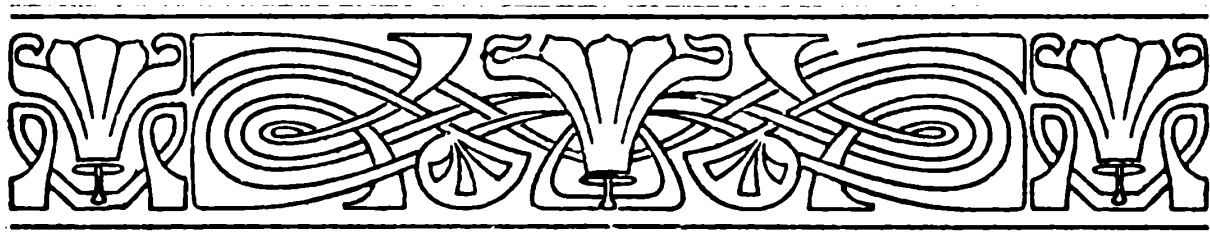
Již po dlouhou dobu mne zajímala otázka o poměru katolictví k našemu národnímu osvobození. Pustošení posvátných míst, vandalské ničení soch svatých vyvolalo ve mně touhu po poznání, zdali katolická Církev si u nás něco podobného skutečně zasloužila. Jelikož hned v roce 1919 počaly v novinách proskakovati ojedinělé zprávy, dle nichž katolictví nechovalo se k našim osvobozovacím snahám nepřátelsky, tu jal jsem se ony zprávy sbírat i zároveň jsem se obrátil o informace do ciziny. Národní Svaz českých katolíků v Chicagu a »Comité de la propagande catholique française à l' étranger« podaly mi s velikou ochotou věrohodné doklady o poměru cizozemských katolíků k našemu národnímu odboji. Vzdávám jim tímto zvláštní díky, neboť materiál, který mi dodaly, otevřel mi zcela oči. Poznal jsem z nich, že v cizině se nedá o nějakém nepřátelství katolictví k našemu osvobození ani nejmenšího říci, ba naopak, zahraniční doklady dokazují, že katolíci přímo závodili s liberálními Čechy v boji »za tu našu svobodu«. Domácí prameny pak mne poučily, že politika provozovaná katolickými stranami českými za války byla politikou Českého Svazu, v němž byly sdruženy všechny české strany. Kdyby tedy byla rakušáctvím, jak se dnes mluví a píše, pak něčím podobným byla i politika všech ostatních českých stran, neboť ty všechny šly za války v jednom šiku. Tím jsem došel k poznání, že řeči o ka-

tolickém rakušáctví jsou vlastně podlým klamáním české veřejnosti, jehož účelem jest vyvolati protikatolický boj. Proto považuji za svou povinnost, bych naší veřejnosti předložil všechny autentické doklady, které mi jsou po ruce, aby se již jednou mohla přesvědčiti na vlastní zkušenost o pravém stavu věci. Tím ovšem není thema ještě úplně vyčerpáno, neboť se mi nepodařilo získati plná znění dokladů vatikánských, ani zpráv o našich ruských legiích, ač jsem se o ně všemožně přičiňoval. Doufám však, že i takto splní kniha svůj počáteční informativní úkol. Další doplňky ponechávám pracovníkům jiným.

Na Starém Brně, v den Narození Páně, 1921.

Autor.

I.

Papež Benedikt XV. a Dohoda.

Otázka tato souvisí úzce s naším národním osvobozením. Záviseloť ono na úspěchu Dohody a proto, kdyby se papež býval stavěl proti spojencům, pak by tím býval nepřímě podkopával naši osvobozovací akci. Věci této jest nutno věnovati tím více pozornosti, jelikož se u nás jevila snaha působiti na veřejné mínění, jakoby papež svým chováním nadržoval Rakousku a Německu. Věrohodné doklady mluví o pravém opaku.

Papež Benedikt XV. se předně nelíbil Rakousku a sice k vůli svému chování k Srbsku. Jest ještě v živé paměti, že r. 1915 chtěli rakouští státníci odstraniti poražené Srbsko z mapy Evropy. V té právě době, kdy těžce zkoušená země přestávala na čas existovati, byl to papež, který nepřímě naznačil, že uznává Srbsko jako samostatný stát. Tehdy totiž provedl konkordát, který uzavřel nikoliv s okupační vládou rakouskou, nýbrž s královskou vládou srbskou.¹⁾

¹⁾ Goyau, *L'Église libre dans l'Europe libre* (Paris, 1920), 104.

Kromě toho byli na papeže Benedikta roztrpčeni i Maďaři a sice proto, že nenechal po dobu války neosazené biskupství ďakovské.²⁾

Němcům se znelíbil hned na počátku³⁾ války svou konsistorní řečí, pronesenou dne 22. ledna 1915. V ní veřejně odsoudil německé ukrutnosti, páchané v Belgii. Pravil v ní toto: »Jest zcela přirozeno, že naše myšlenka zalétá často k těm, u nichž nacházíme tu nejuctivější náklonnost ke společnému otci věrných, jako na př. k vřele milovanému národu belgickému.«¹⁾

Touto konsistorní řečí projevil papež zároveň tak zřetelně svou nestrannost k válčícím, že zřetelněji tak učiniti již nemohl. Čteme v ní totiž: »Římský velekněz, na jedné straně jako zástupce Ježíše Krista, který za všechny lidi a za každého zemřel a na druhé straně jako společný otec všech katolíků, musí míti též cit lásky ke všem bojovníkům. Na obou stranách válčících jest velký počet synů, jejichž spása mu leží stejně na srdci. Jest tudíž nutno, aby u nich nekladl důrazu na to, co je dělí, nýbrž na to, co je spojuje. Kdyby se choval jinak, pak by tím věci míru netoliko neprospěl, nýbrž, co jest ještě horší, vzbudil by tím i nenávist vůči náboženství a vnitřní klid a pokoj Církve by vystavil těžkým otřesům.«²⁾

Papež tedy si byl dobře vědom, že v nejvlastnějším zájmu Církve katolické jest, aby zachovával přísnou neutralitu. A když si toho byl vědom, lze si myslet, že by nadržoval Němcům nebo Rakušanům?

To vysvítá z dalších jeho slov³⁾: »Ale když se nepřipojujeme k žádné z obou stran, staráme se, jak

²⁾ U. d., 108.

³⁾ Tamže.

¹⁾ Deutscher Krieg und Katholizismus (Paris), 245.

²⁾ U. d.

³⁾ Tamže.

jsme pravili, stejně o jednoho jako o druhého . . .« Odtud vytryskly všechny ty projevy soucitu papeže s utiskovanými. A to učinil hned v následující části konsistorní řeči: »Apelujeme na lidský cit těch, kteří překročili hranice země svých odpůrců a zapřísaháme jich, aby již nepustošili obsazených oblastí, nežli pokud to žádá nejkrajnější potřeba vojenské okupace . . .« Tento projev se nelíbil Němcům, protože tehdy právě, když oni pochovávali Belgii, poslal státní sekretář kardinál Gasparri belgickému ministrovi dopis, v němž mu sděluje, že papež Benedikt při odsuzování okupačního násilnictví měl na zřeteli Němce v Belgii.¹⁾ Chránil tedy papež Němce, když oni sami s ním spokojeni nebyli?

Nejlepším dokladem nestrannosti sv. Otce jest však jeho mírový projev, podaný válčícím dne 1. srpna 1917. Papež se v něm postavil na zásadu: »Nepokradeš« a žádal, by se národům dostala zpět odňatá svoboda, nebo území, případně obojí. U nás vyskytly se záhy na to hlasy, že prý papež nadržuje v tomto projevu centrálním státům. Autentické doklady však mluví zcela jinak.

Všimněme si vzniku mírového projevu. Dokladem prvního řádu jest dopis státního sekretáře kard. Gasparriho k arcibiskupovi senskému, datovaný dne 7. října 1917. Kardinál v něm píše toto: »Ostatně vznik aktu papežského jest velmi jednoduchý a netřeba se obracet k žádné cizí aspiraci. Na základě prohlášení státníků nebo sněmoven válčících států poznala sv. Stolica s nejživějším zadostučiněním, že se v jistých bodech s nimi podstatně shoduje; spojila tedy tyto různé body, zvouc mocnosti samotné, by je zaokrouhlily a doplnily a je zkoumaly . . . jsouce sobě vědomy, že se tak má dít v míře spra-

¹⁾ Goyau, 108

vedlivé a že mají přihlížeti k spravedlivým požadavkům národů.«¹⁾)

Pravdivost slov kard. Gasparriho došla potvrzení již před tím, dne 25. srpna časopisem »United Press of America«, který napsal o projevu papežově toto: Oba první body, t. j. odzbrojení a svoboda moří, jsou z řeči Wilsonovy v senátě. 3. a 4. článek, týkající se válečných škod, »byly sestaveny dle veřejných projevů státníků válčících mocností různých národností a dle odhlasovaných resolucí v jejich parlamentech«. 5. a 6. článek se vztahoval na území »bera v úvahu požadavky, pokud to bylo možno a spravedливо«. Pouze o demokracii vlády nebylo v manifestu žádné zmínky a to proto, že »národové rozhodnou se sami o formě vlády na základě všeobecného hlasovacího práva.«²⁾) Tolik americký pramen.

Dá se myslet, že by z cizích státníků, kromě amerických, měli na papeže Benedikta vliv i němečtí diplomaté? Tomu nejlepší odpověď dává »Tägliche Rundschau«, která o mírové notě napsala toto: »Mírové podmínky papeže jsou pro centrální mocnosti v mnohých bodech ještě horší, nežli podmínky míru Scheidemannova a Wilsonova . . . O otázce Elzaska-Lotrinska se nemluví.«¹⁾) . . . »Jak ohromný je význam papežského listu! On Německu naznačuje, že je poraženo, že se musí vzdáti svých válečných cílů a násilnické převahy.«²⁾) Články Wilsonovy noty Rakousku se papež vůbec nezabýval.³⁾) Tato slova pronesená německým časopisem dokládají nej-

¹⁾ Gallet, Le pape Benoît XV et la guerre (Paris, 1921). 194.

²⁾ U. d., 159—160.

¹⁾ Gallet, 149.

²⁾ Tamže, 150.

³⁾ U. d., 226.

lépe, že papež ve své mírové notě nestranil Němceku. Chápeme proto zcela dobře, co o něm napsal zmíněný již spisovatel Goyau: Papež se svou mírovou notou nezalíbil Němcům.

Ale někdo byl v ní přece podporován. Kardinál Gasparri ve svém již citovaném námi dopisu napsal: »Některé z těchto bodů jsou čistě ve prospěch Francie, takže jestli je někdo papežskou notou favorisován, pak to není ani Německo, ani Rakousko, nýbrž Francie a Belgie.«⁴⁾ To jest nejpádnější vyvrácení námítky, jakoby papež svým mírovým projevem stranil centrálním státům.

Papežská diplomacie počítala takto: Mírový manifest vzal svůj vznik z projevů různých státníků a proto oni »nemohou jej nyní zamítnouti, aby neodporovali sami sobě«.⁴⁾ A přece nebyl mírový projev přijat ani centrálními státy, ani Dohodou. Ovšem se nebylo co diviti, ale jak to, že ani Dohoda s ním nesouhlasila? Příčinou toho byly židovské intriky.

Nedlouho po vyjití manifestu — dne 23. září 1917 — napsal politik francouzský Charles de Vendée toto: »Jest třeba, by Církev ztáhla zpět a schovala svou ruku ochrannou a uklidňující a aby se chopily ~~ona~~ peněžnické mocnosti, tajné síly a socialisující organisace a to před očima lidu a aby působily dojem, že ony daly zase lidstvu mír.«²⁾ Při tom uvádí na doklad správnosti svého tvrzení slova senátora Gaudina, který dne 25. ledna 1917 pravil ve sněmovně³⁾: »Nuže, pánové, z této tribuny, která je politicky a sociálně nejvyšším místem v této zemi, obviňuji

⁴⁾ U. d., 194.

⁴⁾ Gallet, u. d., 159—160.

²⁾ Tamže, 176.

³⁾ U. d., 177.

formálně vysoké bankéře-kosmopolity, že připravovali a rozpoutali strašlivou tragedii. Obviňují tytéž peněžnické mocnosti, že za války i ve válce poškozovaly francouzské zájmy. Ony to jsou, které chtějí rezervovati Evropě německý mír, aby zachránily trosky ústředních mocností a tím aby pro budoucnost zachovaly jiskru, ze které by mohl vzplanouti nový požár.« — Tím je řečeno vše. S mírovou notou papežskou nebyli nespokojeni národové, nýbrž židovští spekulanti a proto vyvolali proti ní umělý odpor, předstírajíce stranické úmysly sv. Stolice.

Papež nemohl v mírové notě nadržovati Němcům již také k vůli tomu, že jejich ukrutnosti páchané v Belgii nesly pečeť protestantskou a silně protikatolickou. Podáváme několik důkazů:

1. Hollandský zpravodaj, protestant Grundijs, nadhodil ve své práci o německém válečnictví v Belgii tuto otázku: »Jest tato válka bojem protestantského Pruska proti belgickému katolictví?«¹⁾

2. Němec Engelbert Krebs v knížce, vydané pod nadpisem »Die Stunde unserer Heimsuchung« napsal: »Jestliže v duchovenských kruzích belgických vznikl pocit, že tato válka jest válkou pruského protestantství proti katolické Belgii, pak má to svůj důvod v protiklerikálním vystupování mnohých německých důstojníků a vojáků. Přehnané pohádky o katolických kněžích belgických, které se v soukromých válečných zprávách houfně vyskytují a které vojenské úřady trestají jako mystifikace, jsou nám samým v Německu dokladem toho, že protiklerikální duch při tomto polním tažení byl hodně silný.«²⁾

¹⁾ Prüm, Der Witwenstand der Wahrheit (Paris, 1919), 212.

²⁾ U. m.

3. Kardinál Mercier prý se v Londýně takto vyslovil:³⁾ »Sotva přišly porýnské a bavorské pluky, které jsou většinou katolické, do země, tu podobné pověsti pominuly samy sebou.«

Že se ale nejednalo o žádné smyšlenky, toho důkazem jest několik případů. Zmíněný již Hollandan a protestant Grundijs slyšel, jak Němci odvádějící katolické kněze belgické volali: »Pryč s katolictvím! Smrt kněžím!« (»Nieder mit dem Katholizismus! Tod den Priestern!«)¹⁾ Kardinál Mercier napsal ve svém pastýřském listě toto: »Farář z Gebrode padl pravděpodobně jako mučedník. Svědkové vypovídají o něm toto: Vyzvali ho, aby odpřisáhl katolickou víru, chce-li si zachovati život. Dal přednost smrti. Po brutálním trápení byl zabit na mostě démerském.«²⁾ Časopis vycházející v Nancy vypravuje příběh svědčící rovněž o silném protináboženském zabarvení německých úkrutností. Abbé Vowaux, postavený ještě s třemi druhy ke zdi, chtěl naposledy políbiti ještě kříž. Ale velitele to tak rozzuřilo, že mu obraz Kristův z ruky vytrhl a rozšlapal za nejošklivějšího rouhání.«³⁾

Němcům se tedy nejednalo o pouhé poškození nepřátelské země, nýbrž i o zničení belgického katolictví. Jest možno, aby za takových poměrů se sv. Stolicе stavěla za ně? Kdyby tomu tak bylo bývalo, dá se myslet, že by dohodové státy, ba dokonce i Francie, bývala obnovila styky s Vatikánem?

²⁾ Tamže.

¹⁾ Deutscher Krieg und Katholizismus, 128.

²⁾ U. d., 147.

³⁾ Tamže.

Benedikt XV. a osvobozovací akce Čechoslováků.

V předchozí kapitole jsme dokázali, že papež Benedikt XV. nikdy nenadržoval centrálním státům, nýbrž klonil se vždy tam, kde byla spravedlnost. Logickým důsledkem toho pak jest, že papež se nikdy nestavěl proti našemu národnímu osvobození. Chceme-li poznati, jaký byl poměr Benedikta XV. k našemu národnímu odboji, pak máme v ruce dvojí doklady: nepřímé a přímé.

Doklady nepřímými rozumíme dokumenty o stanovisku papeže k osvobození malých národů vůbec. Vatikán se choval k němu rozhodně sympaticky. Prvním dokladem jest rozmluva vatikánského diplomata Msgra Tedeschiniho s římským dopisovatelem časopisu »A. B. C.« Tedeschini mu řekl: »Jsou práva, která musejí býti spravedlností respektována. Jsou to práva národů, která jsou právem přirozeným. Nelze myslet, že světová situace mohla by se znovu utvářiti tak, jak byla před válkou. Jako křesťan nemohu na př. schváliti, aby Palestina zůstala pod nadvládou tureckým.«¹⁾ Ještě jasněji se vyslovil kardinál Gasparri dopisovateli »Journalu«, kterému dne 10. září 1916 sdělil, že si²⁾ »přeje z celého srdce obnovení míru, míru to spravedlivého a trvalého a v důsledku toho i míru, který by byl bez utiskování národů a který by bral ohled na národní aspirace, jsou-li uznány za spravedlivé a proveditelné.« K tomu dodal: »Jinak nebudeme míti pokoje, anebo ten mír nebude trvalým.«

Bezprostřední okolí papežovo bylo tedy pro splnění spravedlivých tužeb národů a to proto, poněvadž něco podobného bylo v zájmu spravedlnosti a

¹⁾ Ga'let, Le pape Benoît XV et la guerre.

²⁾ Tamže, 72.

trvalého pokoje. Tím jest i nepřímou dokázáno stanovisko papeže samého, neboť se nedá myslet, že by oficiální zástupcové Vatikánu informovali zástupce tisku jinak, nežli papež smýšlel.

Že skutečně Benedikt XV. osvobození malých národů přál, toho důkazem jest jeho mírová nota ze dne 1. srpna 1917. Žádal v ní totiž za vrácení samostatnosti Polsku, Arménii a Balkánu, čímž myšleno bylo Srbsko.¹⁾ Francouzský spisovatel René Cousteau²⁾ pak o tomto bodě mírové noty papežovy napsal, že tím je naznačeno, »že jest nutno Evropu zreorganisovat na podkladě mezinárodní spravedlnosti a svornosti, při čemž jest třeba míti ohled k tužbám národů.«

Tím ale již přicházíme k poměru Benedikta XV. k našemu národnímu osvobození. Jak jsme právě poznali, nebylo v mírové notě o osvobození Československa žádné zmínky. Okolnost ta rozvířila svého času celou českou veřejnost, neboť protikatolický tisk z toho dovozoval, že papež chová se k našim národním požadavkům nepřátelsky. Něco podobného mohly tvrditi liberální listy po vydání mírové noty, kdy nebylo možno se o věci informovati, ale dnes něco podobného psáti a mluvit již není možno.

Při vzniku mírové noty papežské jsme dokázali, že vznikla z projevů jednotlivých státníků, případně parlamentů. O něco níže pak poznáme, že čtvrt roku před jejím vydáním, v dubnu 1917 člen amerického kongresu Cormick žádal ve sněmovně o osamostatnění Irska, Polska a jiných států — s opomenutím Československa. Není tudíž divu, že ani papež Benedikt XV. o našem osvobození nemluvil, když ani nejdemokratičtější parlament na světě o ně nežádal. Jelikož, jak zmíněno, papež se řídil dle projevů, které

¹⁾ Gallet, 137.

²⁾ U. d. 148.

se až do té doby staly, tedy jest zcela logické, že v mírové notě o nás nemluvil, kdyžtě o nás požadavků nenacházel. Jest proto zjevem velice podezřelým, že česká veřejnost se rozčillovala nad mírovou notou papežskou, kdežto o petici Cormickové, ve které se o Čechoslovácích rovněž nemluvílo, vůbec ani nevěděla.

Zatím co u nás protikatolické listy používaly papežské noty jako nového dokumentu o nepřátelství Říma k českému národu, katolíci američtí zahájili akci, která dokázala pravý opak. Jelikož jest o tom až dosud velmi málo známo, tedy se budeme tím blíže zabývatí.

Již od založení katolického Svazu bylo poukazováno na to, aby se obrátili katolíci na papeže Benedikta XV., »aby mocného svého vlivu použil ve prospěch českého národa, který domáhá se svobody na základě svých nezadatelných práv. Věc ta byla posuzována s různých hledisek a zejména o způsobu podání memoranda a o formě téhož náhledy se daleko rozcházelý.«¹⁾ Některé tyto názory naznačil oběžník Svazu ze dne 15. prosince 1917: »Memorandum nesmí obsahovati politickou, (nýbrž) pouze náboženskou stránku české otázky«. — »Nechodte s memorandumem k apoštolskému delegátu do Washingtonu, on jako neutrální diplomat nesmí se s takovou žádostí stotožňovati.« — »Pošlete někoho s memorandumem přímo do Říma.« — »Nebylo by radno jíti přes hlavu apoštolského delegáta a poslati memorandum přímo sv. Otcí.« — »Přezvěďte napřed, zdali by to bylo apoštolskému delegátu vhod, aby snad delegaci neodmrštil.« Jakmile ale Čechoslováci nebyli uvedeni v mírové notě papežské, tu nabyli všichni čeští katolíci přesvědčení, že nutno jednati co nejrychleji.

1) Protokol generál. konference z r. 1919, 15.

Zmíněný již oběžník vypravuje o této akci následovně: »Náš dp. F. Boženek vypracoval hrubý náčrtek memoranda, ten byl poslán skorem všem českým kněžím v Americe k posouzení a dle návrhů a pokynů byla pak památná listina zpracována a odborníkům v koleji sv. Prokopa v Lisle svěřena k přeložení do latiny. Dle úsudků jiných znalců byl překlad dílem mistrovským. Nežli byla odevzdána litografovi, pozvali jsme všechny vyšší církevní hodnostáře a některé kněze, aby poslali své podpisy na memorandum a připojili se k delegaci Svazu, která historický ten dokument apoštolskému delegátovi ve Washingtonu odevzdá. Jednalo se nám hlavně o to, aby nejen v podpisech na memorandu, ale i v delegaci byly zastoupeny všechny státy, v nichž čeští katolíci žijí. Podařilo se nám aspoň to, že vyjímaje dvou, jsou všechny státy na memorandu podpisy kněží zastoupeny. Do Washingtonu jeli z Chicaga veldp. P. Neužil, převor kláštera sv. Prokopa a dp, F. W. Jedlička, místopředseda výkonného výboru národního Svazu, z Clevelandu dpp. Oldřich Zlámal a P. M. Červený, z Detroit dp. Jos. Janeček, z New Yorku dp. B. Matějů a z Baltimore dp. J. Šott. Msgr. E. A. Bouška z Tábor, S. D., nemohl pro chorobu jeti, ale zaslal apoštolskému delegátu přípis, v němž se přimlouval za příznivé vyřízení záležitostí delegace. Dne 21. listopadu (1917) sešli se jmenovaní ve Washingtonu v hotelu New Ebbitt, kde se k nim připojil F. J. Vlček z Clevelandu, známý mecenáš národního Svazu. Po dohodě, dle níž ustanoven dp. Jedlička mluvčím delegace, odebrali se do residence apoštolského delegáta Bonzana, který byv o příjezdu delegace telegraficky zpraven, tuto již očekával. Přijetí, jehož se delegaci naší dostalo, bylo nanejvýš přátelské a slibné. A když zástupce sv. Otce z úst dp. Jedličky vyslechl účel návštěvy a memorandum přečetl, pronesl tato významná slova: »Důstojní pánové, vy nejste první, kteří s podobnou žádostí k sv.

Otci přicházíte a dobře činíte. Buďte ujištěni, že sv. Otec učiní vše, co bude v jeho moci. Já Jeho Svato-
sti nejen odporučím, ale nutkati jej budu, aby se vaší
záležitosti ujal.«

Po ujištění, že dokument bezodkladně do Říma odešle a uvědomí předsedu Svazu dp. Innocenta Kestla, bude-li nutno další nějaké kroky činiti, ujal se slova opět dp. Jedlička. Připomněl, že právě zahájeno bylo období sbírek na svatopetrský haléř a že tudíž i katoličtí Češi chtějí ke sbírce té přispěti. Po slovech těch předal apoštolskému delegátu bankovní poukázku na značný obnos.

Oběžník na to uvádí výtah z memoranda. Čteme v něm: »Svatý Otče! Nemá-li v čase budoucím nová litice válečná se rozzuřit, musí Čechoslovákům samostatnost vrácena býti. Nepřejem si sice zničení žádné národnosti, chceme žít v míru a svatém pokoji se svými sousedy Němci, ale nemůžeme a nesmíme připustit, aby lid československý ve své vlastní domovině za psance, cizince byl považován, jako divá zvěř štván, nevinně, krvavě a nekřesťansky pronásledován, o životy, jazyk i nesmírné majetky okrádán, jak se to, bohužel, více než dvě století děje vládnoucí v Rakousku německo-maďarskou stranou, čímž nesmírně trpělo a trpí po dnes naše náboženství.« — »Justitia regnorum fundamentum«, stojí psáno na bráně císařského hradu ve Vídni, ale heslo to rakouská vláda nikdy neplnila vůči Čechoslovákům.«

Rázný krok Svazu českých katolíků vyvolal mohutný dojem. »Do kanceláře Svazu přišla se všech stran blahopřání a mnohé prominentní osoby, které do té doby z různých důvodů s akcí naší nesympatsovaly, srdečně nám blahopřály a slíbily nám pomoc.«¹⁾

¹⁾ Oběžník Svazu z 15. prosince 1917.

Na úspěchu delegace měl značný podíl arcibiskup chicagský Mundelein, který nuncia před jejím příchodem příznivě informoval.

Odpověď na memorandum obdržel předseda Svazu P. Kestl v únoru 1918. Nuncius mu v ní sděloval, »že memorandum bylo sv. Otcem přijato a že mocným dojmem naň působila synovská oddanost katolických Čechů v Americe. Poslal ujištění, že blaho českého národa leží mu na srdci a na důkaz své přízně, že posílá americkým Čechům své požehnání.«

V pozdější době osvědčil Benedikt XV. své sympatie k našemu osvobození ještě dvakrát. První projev byl v době pro nás velmi smutné. Bylo to právě tehdy, kdy na italské frontě byly stavěny šibenice našim legionářům. Tenkrát, někdy v květnu 1918, konal se v Miláně katolický sjezd, jehož se účastnili také Češi a Slováci. Dle oběžníku Svazu ze dne 6. června 1918 »sjezd prohlásil, že italští katolíci a utlačovaní národové rakousko-uherští vytrvají v boji proti německo-maďarské autokracii do konečného vítězství. Papež Benedikt XV. pozdravil kongres projevem, který nasvědčuje tomu, že papežská stolice nakloněna je politickým tužbám Čechoslováků a Jihoslovanů.«

Druhý projev pak učinil papež, když již naše samostatnost byla prohlášena. On »prosil presidenta Wilsona, když tento do Francie přijel, aby ujal se malých národů býv. Rakouska — hlavně Čechů.«¹⁾

Z těchto dokladů vysvítá, že papež Benedikt XV. se nikdy nestavěl proti našim spravedlivým požadavkům národním. Něco podobného může tvrditi pouze člověk neinformovaný.

¹⁾ Protokol gen. konference, 1919, str. 15.

III.

Osvobozovací činnost českých katolíků za hranicemi.

Jedná se hlavně o činnost čs. katolíků amerických, kteří si o naši samostatnost získali zásluh v každém ohledu vynikajících.

O počátcích akce českých katolíků vypravuje nám jejich propagační brožura »Pro vlast a národ« toto: »Když na památné schůzi českých katolíků, konané dne 14. ledna 1917 v Chicagu tato slavnostně prohlásili se ve prospěch zahájení akce, směřující k docílení nejvyšší svobody národa českého, uvítáno bylo rozhodnutí to po celé české Americe s největším uspokojením. Pak následovala jiná důležitá schůze českých katolíků, na níž pozváni čeští kněží a úředníci katolických organizací z celé Ameriky. Schůze ta konala se dne 6. února téhož roku rovněž v Chicagu a na té založen byl Národní Svaz českých katolíků, kterému dáno za povinnost řídití výhradně jen akci, směřující k docílení nejvyšší svobody národa českého. A když konečně dne 27. března 1917 otevřel Národní Svaz českých katolíků v městě Chicagu pravidelnou kancelář, aby mohl do osvobozovací akce pronikavěji zasáhnouti a vydal v smyslu tom svolání k české veřejnosti, nepochyboval žádný nepředpojatý člověk, že čeští katolíci míní to s tím prohlášením ve prospěch nejvyšší svobody Čech upřímně a že opravdu hodlají pracovati stejným směrem, jakým brala se skorem již po dva roky činnost Českého Národního Sdružení (liberální organizace). Kancelář Svazem katolíků zařízená měla těžké počátky, neboť v oběžníku »Svazu«, vydaném dne 15. prosince 1917 v Chicagu, čteme toto: »Nikdo, vyjímaje těch, kdož se na práci té přímo podíleli, nemá ani tušení, co námahy, co starostí, co rokování a uvažování bylo k tomu třeba, než-li

byl »Svaz« přiveden na ten stupeň, na němž se dnešního dne nalézá.«

Za nedlouho nabyli členové »Svazu« zkušenosti, že nemohou postupovati odděleně, nýbrž společně s liberálním »Sdružením«. Podnět k tomu zavdala následující událost:¹⁾ Počátkem dubna 1917 Mc Cormick z Illinois podal v kongresu návrh na osamostatnění Irska, Polska a j., při čemž na Čechy si vůbec ani nevzpomenul. Katolický »Svaz« chtěl proto požádati zahraniční propagandu o doplnění petice Cormickovy v tom smyslu, aby do ní byli pojata i Čechové. P. Kohlbeck však raději doporučoval dohodu se »Svazem«, neboť česká nejednota by mohla působiti ve Washingtoně špatným dojmem. »Svaz« návrh přijal a obrátil se na »Sdružení«. Tam však se jeho členové dověděli, že »Sdružení« již tuto věc projednalo a obrátilo se telegraficky do Washingtonu. Kromě toho chtěli ještě požádati člena kongresu Sabatha o intervenci. Po delší poradě usnesli se členové obou korporací na podání společné žádosti. Katolický »Svaz« při tom žádal, aby do Washingtonu bylo podáno memorandum, jímž měl býti kongres přesvědčen o historické oprávněnosti žádosti amerických Čechů, jakož i o násilnickém systému rakouském v zemích českých. To však již učinilo »Sdružení« prostřednictvím svého člena Perglera. Pro katolíky to bylo novou pobídkou, aby tím více usilovali o společný postup se stranami ostatními.

Tak došlo k jednání květnovému. Dne 3. května 1917 navrhl »Svaz« sestavení komise, mající po tři členech s obou stran pode jménem »Česká Národní Rada«. Poněvadž ale uskutečnění tohoto návrhu nestalo se hned, a protože někteří lidé ještě stále pochybovali o upřímnosti osvobozovací akce katolíků, tedy svolán pod protektorátem »Národního Svazu

¹⁾ Protokol generální konference »Svazu« z r. 1919, str. 14.

českých katolíků« sjezd do Washingtonu. Příznačno jest, že se konal na den českého patrona sv. Jana Nepomuckého. Byla to »památná schůze, na níž podílelo se na tisíce Čechů«, která »sloužila českým katolíkům ku cti a jí podán byl nezvratný důkaz o tom, že katolický lid prodchnut je vřelým vlastenectvím, že hoří touhou po osvobození své rodné země, že ochoten jest za účelem tím pracovati a oběti přináseti . . . Ale to není vše. Na této památné schůzi čeští katolíci jednohlasným přijetím resoluce rozhodně odmítli výtku, že nechťi pro osvobození Čech a Slovenska svorně a společně s ostatními krajany pracovati.«¹⁾)

Vzhledem k historickému významu svatojanského sjezdu z roku 1917 budeme se jeho programem blíže zabývati.

Hlavním řečníkem byl P. Oldřich Zlámal z Ohio. Klassická jeho řeč²⁾) má historický význam proto, že dává důraz na dvě věci: 1. Příhodný okamžik pro naše osvobození a 2. na prostředek k jeho uskutečnění.

Zlámal spatřoval vhodnou chvíli v zasažení Ameriky do války. Privil: »Dokud Spojené Státy stály stranou světového konfliktu a udržovaly vzájemné diplomatické spojení s Německem a Rakouskem, bylo provádění politické akce za svobodu Čech a Slovenska věcí velmi obtížnou . . .³⁾) Vstupem Ameriky na válečné jeviště mění se rázem též celá naše akce za svobodu staré vlasti. Dosud američtí Čechové očekávali pomoc z Londýna, Paříže a Petrohradu; od té chvíle, co Amerika se přidala k spojencům, budeme upíratí zraky své především k Washingtonu. Nyní se budeme pohybovati na domácí

¹⁾ Pro vlast a národ, tn.

²⁾ Tamže 9—21.

³⁾ Str. 10.

půdè. Dle slov našeho presidenta nebude na světě míru, dokud nebudou v Evropě smeteny dynastie krvežízivých kaisrů, a dokud jejich trůny nezaujmou lidé občanských zásad.«¹⁾)

P. Zlámal tedy předně spoléhal na rozbití centrálních států, které přinese osvobození i malým národům. Z toho vyplýval druhý jeho předpoklad. Připojení se k americké armádě a tím napomoci k osvobození Československa. Pravil totiž výslovně: »Čím více dnes voláme po neodvislosti Čech a Slovenska, tím vítanějšími jsou ve Washingtonu hlasy naše. Vždyť hlasy tyto dokazují, že američtí Čechové a Slováci jsou v boji Spojených Států proti Německu elementem naprosto spolehlivým, poněvadž mají k tomu o jednu příčinu více, než kterýkoli Američan. První příčinou naší loyálnosti je naše americké občanství; druhou, dodatečnou příčinou je naše tužba po navrácení svobody zemím koruny svatováclavské a našemu bratrskému Slovensku.«

Potom položil důraz na druhý bod. Jak se činně účastniti odboje? Zdůraznil, že se tak může státi pouze přísnou národní disciplinou. »Jsme-li národem probudilým«, tak pravil, »pak musíme si vytvořiti národní disciplinu; pak musí se ukázati zdravé jádro národa našeho, musí se najíti tolik českých časopisů, spolků, inteligentů, kněží a vůdců, kteří budou s to, aby mocí — stanného práva — umlčeli všechny nepokojné živly a vpálili Kainovo znamení každému, komu je milejší strannický boj nad svatou národní jednotu... Naše politická akce musí býti společná. Chystají se v kongresu předlohy, týkající se samostatnosti Polska a Irska. Snad přijde tam na přetřes též česká otázka. — Jak by to vypadalo, kdyby jednoho dne přišli do Washingtonu zástupcové našeho »Svazu« anebo »Sdružení« a žádali »jménem 75%

¹⁾ Str. 11—12.

amerických Čechů« o zastání naší staré vlasti na mírovém kongresu; na druhý den by se tam dostavila jiná delegace a prosila by zase »jménem 75% českého obyvatelstva Spojených Států« o přímluvu téhož rázu. Ptám se vás, jak by to vypadalo? Myslím, že bychom si větší ostudy před naší vládou a před celým světem utržiti nemohli, jako tímto smutným přiznáním rozdvojenosti ve věcech, týkajících se celého národa!«¹⁾)

K řeči P. Zlámalově se pojí promluva Hynka Dostálova, která se nesla směrem jiným: dokázati oprávněnost osvobození českého národa. Předně se opírá o neudržitelné jazykové poměry, které odporují samotnému zákonu božskému: »Ze svobody zrozeni jsme, ku svobodě, kteroužto svobodu nám přinesl Kristus!« Bůh nikoho nestvořil k porobě! Spasitel náš prohlásil, že všichni lidé a národové stejným právem mají volat k Bohu: »Otče náš!« Prusáci ovšem Polákům v Poznani zakazovali polský »Otčenáš« se modliti a podobně i pangermáni v Čechách v t. zv. uzavřeném území nedovolili českému lidu u hrobu se »Otčenáš« pomodliti nad zemřelou českou matkou! Bůh všemohoucí právo svobody nám dal, — ale pruský kaiser staví se proti Bohu a o právo to lid slovanský olupuje.«²⁾) Z toho pak o něco dále³⁾) dovodil: »Mají-li Irčané právo na svobodu, a volnost, ač ani svého jazyka keltického nemají, a mluví řečí svých utiskovatelů, má-li právo na samostatnost malé Švýcarsko, rozdělené na tři národnosti: německou, italskou a francouzskou; má-li Rumusko, Srbsko, Černá Hora atd. právo na samostatnost, země to početně s menším obyvatelstvem a mé-

1) Str. 14—15.

2) Str. 29.

3) Str. 33.

ně vzdělaným, pak jistě má i český národ právo na úplnou samosprávu!«¹⁾)

Kromě českých řečníků vystoupil také ještě ex-governér Dunn, který za nevýslovného nadšení všech přítomných prohlásil: »A nyní, kdy tato velká republika zasáhla do světové války, bude musit zasedat v radě, která bude určovat podmínky míru a až čas ten nadejde, toto prohlášení presidenta Wilsona ohledně práv slabších národů, nalezne ohlas v srdcích milionů lidí utlačovaných a mezi válčícími národy. Spravedlnost a humanita presidenta Wilsona musí býti konečně uznána a mír uspořádán tak, aby Čechy, Irsko, Polsko a Srbsko vyšly z těchto válečných hrůz co národové svobodní a úplně neodvislí.«²⁾) Tím potvrdil a doplnil slova P. Zlámala, dle nichž »ministr války p. Newton Baker vyprávěl nedávno při své návštěvě v Clevelandu jistému prominentnímu Čechovi, že s ním president Wilson rozmlouval již několikrát o české otázce a že o ní mluví s hlubokým porozuměním a největší sympatií.«²⁾)

Když tedy se českým katolíkům americkým dostalo od směřodatných činitelů ujištění, že jejich usilování o samostatnost českého národa bude všemožně podporováno, tedy se usnesli na resoluci přečtené P. Zlámalem, která zní takto: »Dnes je naprosto patrná nutnost skutečné součinnosti Českého Národního Sdružení s Národním Svazem českých katolíků v naší nové vlasti, Spojených Státech. Nestane-li se toto spojení co nejdříve, tu zájmy obou těchto politicko-národních těles budou se křížovati a bude to zbytečné maření práce, ježto jedna a táž práce konati se bude dvakráte. Za příčinou toho podává Výkenný Výbor Národního Svazu českých katolíků

1) Str. 33.

2) Str. 24.

) Str. 12.

tuto krátkou resoluci, jež se má v této hromadné manifestaci schůzi odhlasovati:

»Ať se utvoří šestičlenný poradní výbor, tvořící »Českou Národní Radu« pro svornou a společnou politicko-národní součinnost všech amerických Čechů. Výbor ten nechť tvoří tři zástupci ustanovení českým Národním Sdružením a tři zástupci ustanovení Národním Svazem českých katolíků. Společný tento výbor konati bude porady dle potřeby, týdně, a snahou jeho jedinou a nejpřednější bude hledati cesty a prostředky ke společnému jednání ve všech důležitých případech osvobozovací akce se týkajících. Všechna společná usnesení budou ve všech českých časopisech oznamována.

Slavnostně prohlašujeme, že tedy v politicko-národních otázkách, směřujících ku blahu naší české vlasti, chce náš Národní Svaz českých katolíků s českým Národním Sdružením postupovati svorně, obětavě a vytrvale, by se českému národu dostalo úplné svobody a samostatnosti.«¹⁾

Zároveň odeslán telegram prezidentu Wilsonovi, který v překladu zní takto:²⁾

Jeho Excellenci, Woodrow Wilsonovi,
presidentu Spoj. Států,

Washington, D. C.

»My, občané Spojených Států, Češi rodem neb původem, shromáždění na hromadné schůzi v městě Chicagu, zdravíme Vás co nejuctivěji a slibujeme Vám neochvějnou loyaltitu v nynějších těžkých dobách, které donutily tuto zem, aby chopila se zbraní na uhájení svých nezadatelných práv a za svobodu malých národů, utiskovaných cizími mocnostmi.

¹⁾ Str. 52—53.

²⁾ Str. 51.

Jsme ochotni v každém čase, jakmile to rozkážete, obětovati své jmění a své životy za tuto naši vlast.«

Za několik dnů odpověděl Wilson takto:

Bílý Dům,

Washington.

»President děkuje Vám srdečně za dobrou vůli, jež byla podnětem k Vaší laskavé depeši, která pomohla jej povzbuditi a dodati mu srdce.«

Po ukončení sjezdu došlo hned k jednání katolického Svazu se Sdružením. Ještě téhož dne (17. května 1917) podepsána v kanceláři Svazu smlouva, kterou Sdružení poslalo potom na potvrzení jednotlivým krajským odborům. Při tom nastaly potíže. Všechny odbory na smlouvu přistoupily vyjma odbočky v New Yorku. Zástupcové její Voska a Písecký zajeli do Chicaga a žádali, aby Svaz jednoduše splynul se Sdružením. To Svaz rozhodně odmítl a proto předseda Sdružení dr. L. J. Fisher podal Svazu jiný návrh, na základě něhož bylo dosaženo shody. Jednání trvalo však asi dosti dlouho, neboť smlouva mezi oběma korporacemi byla podepsána teprve až v den oslavy americké neodvislosti, dne 4. července 1917.

Když došlo k vlastní organizační práci, zakládání odboček »Svazu«, tu potkalo se vedení s dosti vážnou překážkou. Byla to nedůvěra k vůdcům českého odboje. Americká Národní rada totiž podléhala tak zv. triumvirátu, čili Národní radě pařížské. Její členové pak tuze málo dovedli svou minulostí nadchnouti české katolíky. Protokol generální konference chicagské z roku 1919¹⁾ o tom referuje takto:

»Záhada nezdaru organizačního se strany duchovenstva spočívá v nedůvěře duchovních, že v osvobozených Čechách bude dána náboženství spravedli-

¹⁾ Str. 10.

vá satisfakce. Národní rada pařížská (triumvirát) byla složena takto: Předseda s minulostí protikatolickou a protestant, tajemník socialista, třetí člen protestant. Čtvrtý člen Nár. rady, konservativní strany, vyloučen z rady, protože oklamal pařížského kardiála Ametta.« Následující slova protokolu pak mluví za celé knihy: »Nevíme do dnešního dne, čí vinou se stalo, že katolická strana moravská, která ve Vídni měla 11 poslanců, neměla v pařížské Národní radě žádného zástupce.« To jinak znamená: Katolíci byli jenom na to, aby dávali peníze, kdežto vůdcové odboje byli rekrutováni z nejradikálnějších stran, aby tím působili na oko dojem, že jen oni dobyli národní svobody.

Katolické kněžstvo však dovedlo v zájmu národa spolknouti i tuto hořkou doušku, čítajíc takto: »Má duchovenstvo v Americe přispěti k osvobození bratří za mořem, či ne? Přispěje-li, vyhlídky pro Církev v novém státě budou horší než v starém Rakousku v jistých ohledech. Nepřispěje-li a budou-li Germáni moci ukázati cizině, že ten český národ v revolučním smýšlení je rozdělen, konservativní Anglie a Amerika ponechají staré Rakousko. To by znamenalo, že obětovali naši čeští zajatcové životy nadarmo po tisících, a že upír germánský oslabenou vlast bude vyssávat tím zuřivěji, aby se mstil. Svědomí kněze muselo by se rdít, že za uchovaný hrnec ztuhlé rýže poníženě dutky líže, jimiž lid jeho je bit. A ten zarytý odpor toho lidu vůči svému pastýři, který ho v jeho zápase s vlkem opustil a přidal se na stranu vlka — ten zarytý odpor lidu ztěžoval by mu působení duchovní do té míry, že by měl chrám prázdn-

ný. Výsledky byly by žalostné, jako pod vládou carskou v Rusku. Mezi lidem a knězem zela by propast. — Než rychlý rozvin událostí na bojištích nedal času k dlouhému rozvažování. Zde musel kněz rychle jednat, protože lid na jeho rozhodnutí už netrpělivě čekal. Lid chce svobodu. Svoboda je dar Boží. Lid tedy nehřeší, že se toho Božího daru domáhá. Půjdeme s tím lidem a nezhřešíme! Možná, že hospodářsky utrpí duchovenstvo v Čechách, — ale lid získá morálně. Konec konců, tato revoluce českého národa je spravedlivá a naše povinnost jest jít tam, kde idea je spravedlivá, třeba bychom skončili na kříži. — Bůh spravedlivý neumřel a vyvede z mraku slunce náboženské svobody i naši zemi. A tak jsme se rozhodli a protože to byl boj, podali jsme spolubojovníkům ze Sdružení ruce a řekli jsme jim: Nevzdáváme se víry a nároku na svobodu náboženskou, ale chceme jen uznání býti za spoludruhy v boji.«

Katolický Svaz se chtěl zajistiti pro každý případ a proto na podzim r. 1917 hleděl se dopátrati¹⁾, jak si »Národní rada v Paříži představuje vnitřní útvar budoucího československého státu«. Chtěl vědět, zdali tam bude panovati nejen politická, ale také náboženská svoboda, neb zdali snad nečeká tam katolíky osud katolíků francouzských, pokud se konfiskace církevního majetku týče«. Národní Svaz českých katolíků podal »v té věci dotaz na pařížskou Národní radu ve způsobu pamětní listiny, která nesla schválení též ústředny Národního Sdružení, a v té jsme žádali, aby Národní rada ústy svého předsedy učinila o věcech těch určité a jasné prohlášení. . . . Listina šla prostřednictvím státního odboru a tudíž cestou diplomatickou. Leč Masaryk dlel v čase tom v Rusku

1) U. d., 16.

a v době, kdy listina do Londýna přišla, utvářily se poměry v Rusku tak, že nemohl se vrátit do Anglie, i kdyby byl chtěl. . . . Pozdější zprávu, že prof. Masaryk vrátí se do Evropy přes Spoj. Státy, uvítali členové Svazu s povděkem a když skutečně octnul se na půdě americké, předložili jsme mu opis listiny do Londýna poslané. A Masaryk již druhý den po svém příjezdu do Chicaga učinil žádané prohlášení a sice ústně před zástupci Svazu, Sdružení a Ligy (slovenská korporace) v hotelu Blackstone a pak písemně po svém příjezdu do Washingtonu. Mezi jiným prohlásil ústně i písemně, že není a nikdy nebyl nepřítelem katolického náboženství, ale byl a je dosud nepřítelem rakouského katolicismu, který jest zneužíváním náboženství k politickým cílům vlády rakouské. Rozhodně se prohlásil proti konfiskaci církevního majetku, pravě, že takový majetek nikdy požehnání státu nepřináší. A ohledně poměru Církve k státu prohlásil, že myslí, že nejvhodnějším systémem byl by onen panující ve Spojených Státech, a ten že při zavádění nového řádu v československém státě, stane-li se tento skutkem, bude vzorem.«¹⁾

Takového prohlášení bylo nejvýše třeba, neboť »dokonce přišla i pohružka«, že proti členům katolického Svazu bude svolán »soud biskupů všech států, kde katoličtí Češi a Slováci žijí«. Masarykovo prohlášení učinilo podobným obavám — f o r m á l-

¹⁾ Tamže, 16.

n ě — konec a Svaz proto zaujal toto stanovisko: »Jako čestní muži prohlásili jsme, že uznáváme Národní radu v Paříži za nejvyšší národní zahraniční instituci a že podřizujeme se jejímu vedení v boji za svobodu našeho národa. A naší povinností, jako čestných mužů, je předsedu této Národní rady, když mezi nás zavítal, přátelsky přijmouti a důstojně uvítati bez ohledu na to, jaké panovaly před válkou poměry mezi tímto mužem a stranou katolickou v Čechách.«

Morální úspěch se dostavil hned. Oběžník Svazu ze dne 15. prosince 1917 o tom napsal: »Dnes již nečtete v českých časopisech hanobení českých kněží a katolických laiků, jak tomu bývalo před lety. Ve velkých shromážděních . . . není již na katolické kněze pohlíženo úkosem a neslyšíte již potupné poznámky, ba naopak, katoličtí kněží těší se tam sympatické pozornosti a přátelství. A pakli někdy neb někde nějaký nezodpovědný škrabák neb štváč, který nechce se podrobit národní disciplině, pérem neb zlolajnými ústy vrhne hanu na katolíky české, odvrací se od něho s hnusem i krajané svobodomyslní.«

Počáteční, nesnadné činnosti Svazu značně napomohl arcibiskup chicagský Jiří Mundelein, jenž informoval kardinála Gibbonse o programu Svazu a on pak mu dal své schválení. Arcibiskup Mundelein pomohl i rozptýliti nedůvěru k Masarykovi při jeho první návštěvě v Chicagu. On jej totiž uvítal zároveň se Svazem a měl s ním potom dlouhou rozmluvu, po které prohlásil podřízeným hodnostářům, »že jest ten Masaryk nejrozvážnějším evropským státníkem, s jakým se kdy setkal.«¹⁾

Mělo-li osvoboditelské dílo přinésti kýžený výsledek, pak nestačilo k tomu pouze vlastenecké nadšení, nýbrž bylo k němu třeba hlavně peněz. Věc ta

¹⁾ Protokol generální konference 1919, 18.

se dala provésti velice snadno. Čeští katolíci američtí, chtějíce pomoci rakouským souvěrcům ve strastech válečných, posílali jim vydatnou podporu prostřednictvím Cyrilo-Methodějského pomocného fondu. Když ale vypověděla Amerika Rakousku válku, byla tím pomocná akce samo sebou znemožněna. Katolíci tudíž obratem ruky přeměnili akci původně dobročinnou v akci politickou, neboť se usnesli, že sbírky až dosud do Čech posílané budou od této doby dávány na osvoboditelskou akci. S počátku nebyla věc tak snadná. Již při založení katolického Svazu (6. února 1917) dán návrh, aby pomocný fond byl dán k dispozici Svazu. Poněvadž ale se nechalo jednotlivým dárcům na vůli, zda chtějí věnovati svůj příspěvek na účel dobročinný či politický, tím docházelo k nedorozuměním, pročez uznáno »za nutné činnost Cyrilo-Methodějského pomocného fondu až do doby, kdy válka bude skončena, zastaviti úplně a vyzvati český katolický lid, aby všechny sbírky byly odváděny po dobu trvání války výhradně jen Národnímu Svazu na akci národní.«¹⁾

Tím také vnikáme do vzniku Svazu. Byl to pouze přetvořený Cyrilo-Methodějský pomocný fond. Protokol generální konference Svazu²⁾ z roku 1919 zcela správně jej nazývá dítětem pomocného fondu. Přeměna pomocného fondu byla veřejně vyhlášena dne 10. července 1917.

V té době měl Cyrillo-Methodějský pomocný fond celkem 9.600 dolarů. Z nich sobě ponechal 3.600 dolarů a ostatních 6000 přenechal Svazu. S touto sumičkou vstoupili čeští katolíci američtí do boje za naši samostatnost. Aby se dodělal Svaz co nejvíce peněz, tedy ve stanovách¹⁾ naznačil směr sběratel-

¹⁾ Stanovy a pravidla Národ. Svazu českých katolíků v Americe, 4—5.

²⁾ Str. 14.

³⁾ Str. 18—19.

ské činnosti: 1. Osobní agitace. 2. Sbírání u českých podniků. 3. Pořádání koncertů a zábav, zvláště pak 4. staročeského posvícení.

Těmto podnikům dařilo se znamenitě. Podivnou náhodou se stalo, že právě v den 28. října konala se velká národní slavnost v St. Louis. Pořádal ji Svaz se Sdružením a slovenskou Ligou. Kromě hmotného úspěchu byl i značný úspěch mravní. Řeči na slavnosti pronesené »vynutily slze v očích i těch mužů, kteří sestárli v domněnce, že není možným nějaké přátelské spojení mezi Čechy-katolíky a nekatolíky.« Dne 28. listopadu konala se společná schůze všech krajanů osad michiganských. Den na to pořádala odbočka Svazu v Detroit (Michigan) národní posvícení. »Návštěva byla obrovská a strana svobodomyslná byla tam velmi silně zastoupena.« Dp. Josef Janeček, farář osady sv. Jana Nepomuckého, byl duší celého toho podniku, jemuž věnoval mnoho práce a času. Největším překvapením však byla společná schůze Čechů v New-Yorku. Tušíme, proč byli katolíci tím překvapeni. Již při založení Svazu jsme poukázali, kterak jediné novoyorské Sdružení ústy Voskovými žádalo na Svazu, aby s ním jednoduše splynul, chce-li se osvobozovací akce účastniti. Je tudíž velice příznačno, že veliký počet »svobodomyslných krajanů« se účastnil slavnosti aranžované P. Matějů a konané v osadní síni P. Marie ustavičné pomoci. 11. prosince pořádána schůze v Pittsburku P. Zlámalem. Při té příležitosti tam byla založena silná odbočka Svazu.

Od října 1917 do července 1918 vzniklo celkem 25 odboček »Svazu«. Dle oběžníku »Svazu« z července 1918 »v mnohých osadách ujali se této vlastenecké práce dpp. faráři. Farář je vůdcem své osady a co takový je i logickým organisátorem všech záslužných podniků«. Při tom se dovídáme o věci, která nám umožňuje učiniti sobě představu o vla-

stenectví českoamerických kněží katolických. Někteří z nich totiž zakládali po osadách dokonce i odbočky liberálního »Sdružení«, čehož chopilo se vedení »Svazu« a napsalo již ve zmíněném oběžníku: »Uznali-li někteří z našich českých farářů za nutné pomáhati při zakládání odboček Národního Sdružení ve svých osadách, tím spíše měli by jiní pomáhati při zakládání odboček Národního Svazu katolíků«. Tím se katolické kněžstvo ukázalo daleko svobodomyšlnějším, nežli liberální členové Sdružení, kteří žádali na katolickém Svazu, aby s jejich korporací jednoduše splynul.

Podáváme některé doklady obětavosti českoamerických katolíků. V Táboře (S. Dak.) konal se společný bazar, na němž měl velké zásluhy vlastenecký prelát Bouška. Trval celkem dva dny a vynesl čistého zisku 10 tisíc dolarů. Ve farnosti Pilsen podniknuta po přednášce sbírka, která vynesla 1700 dolarů. Obyčejný dělník z farmy dal 25 dolarů.

Břemena, která katolický Svaz v osvobozovací akci nesl, byla značná. Ve zmíněném již oběžníku ze dne 15. prosince 1917 se o nich dočítáme dosti zevrubně: Odvedl značnou sumu Národní radě v Paříži, platil třetinu výloh na udržování kanceláře československého výboru, který verboval dobrovolníky pro československou armádu, pomáhal udržovati Slav Press Bureau v New Yorku. Chápeme proto zcela dobře slova oběžníku ze srpna 1918: »Professor Masaryk přiznal se otevřeně zde v Chicagu i jinde, že nebýt příspěvků amerických Čechů, nebyla by měla činnost Národní rady dlouhého trvání.« — Čeští katolíci mohou býti proto hrdi, že i oni přispěli Masarykovi na jeho osvobozovací dílo měrou syrchovanou.

Mnoho získal Svaz svou intervencí u nuncia ve Washingtoně. Jak již jsme jinde poukázali, následek toho byl, »že různé prominentní osoby, které do té

doby z různých důvodů s akcí . . . nesympatisovaly, srdečně . . . blahopřály a slíbily . . . pomoc.«¹⁾)

Na rozhraní roku 1917 a 1918 rozšířil Svaz ještě více svou působnost. 14. listopadu založil sdružení zvané »Včelky Národního Svazu«. Bylo to dámské komité, které mělo na starosti opatřovati výbavy československým dobrovolníkům. V únoru 1918 byli pojeti do Svazu na schůzi v Chicagu konané ještě Slováci. »Toto těleso zvané odbočkou Národní rady utvořilo pak odbory: vojenský, pomocný a propagační. Pro tyto zařídilo pravidelné kanceláře a vůbec řídilo akci americkou. Tisková a propagační kancelář přeložena byla do Washingtonu, kde Svaz měl delší dobu svého zástupce. Tímto mravním spojením získal nejen Svaz, ale i Sdružení a vůbec získala tím i celá naše věc.«²⁾)

Při činnosti katolického Svazu nelze opominouti jedné věci. Zmínili jsme se, že se snažil na počátku svého působení získati informací o vnitřních, zvláště náboženských poměrech v budoucím českém státě. To však nebylo vše, neboť Svaz se i zásazoval o to, aby mohl dáti vnitropolitickým poměrům rodícího se státu určitý směr. Katolickému Svazu záleželo velmi na formě českého státu. Víme o tom poměrně málo, nevíme ani, kdy a kde se o tom jednalo, ale fakt, o kterém bezpečně víme, jest významu dalekosáhlého. V protokolu generální konference Svazu z roku 1919 čteme:³⁾) »Hlavním cílem naším bylo dosud pomoci zemím českým k samostatné republice. To slovo »republika« jsme vyslovili napřed my ve Svazu, kdy pánové od Sdružení snili

¹⁾ Oběžník z 15. prosince 1917.

²⁾ Protokol gen. konference, 1919, str. 15.

³⁾ Str. 11.

jen o samostatném království pod korunou anglického princátka.« Republikánská myšlenka jest tedy původu katolického.

Roku 1918 pracovali čeští katolíci američtí skoro výhradně pro československou armádu. K boji za naše osamostatnění přispívali předně vlastními životy. Často uváděný protokol¹⁾ generální konference z roku 1919 praví o tom výslovně: »Byli mezi nimi mnozí muži katoličtí.« Tak na příklad bratr předsedy katolického Svazu, P. Kestla, vstoupil do legie ve Vladivostoku. Jak obětaví byli katoličtí legionáři, o tom se dočítáme v červencovém oběžníku »Svazu« (1918): »Ve vojenském táboře v Presidio u San Francisca nalézá se český voják V. M. Kliment, k a t o l i c k ý S o k o l, muž zlatého českého srdce. Když Amerika vypověděla Rakousku válku, mohl z armády vystoupit, neboť nebyl dosud občanem této země, ale neučinil tak, vědom si své povinnosti k nové vlasti. Naši práci za svobodu staré vlasti pilně sleduje a oceňuje a tudíž umínil si, že ji též hmotně podpoří. Mohl to spravit pětkou, vždyť tak odbývají svoji národní povinnost i mnozí boháči, ale náš český voják povznesen je nad malichernost. Umínil si, že na osvobozovací práci přispěje obnosem sto dolarů. Tolik ovšem neměl, kde pak by vzal prostý, chudý, český voják 100 dolarů? I počal střídat, tolik a tolik z každé výplaty a když měl 50 dolarů, poslal je »Svazu« prostřednictvím svého přítele, redaktora p. Hynka Dostála. A onehdy nám dopisem sdělil, že schází mu do stovky již jen 25 dolarů! Dobrá, poctivá, česká duše, Bůh jej opatruj!« — To jest fotografie k a t o l i c k é h o legionáře!

¹⁾ Str. 16.

Za druhé podporovali katolíci rekrutování k legiím morálně. Činili tak nadšenými projevy pro čs. armádu, z nichž ukázkou podáváme úvodník citovaného cirkuláře »Svazu«. Pisatel nejprve podává přehled výsledků našich legií a dovozuje z nich toto: »Každému člověku, v jehož žilách koluje poctivá česká krev, dmou se prsa hrdostí při čtení zpráv těch . . . Anglický ministr blokády lord Robert Cecil nazval čs. armádu »zázrakem historie« a tím skutečně je. Či není to divem, když národ, doma sevřený pouty Habsburků a Hohenzollernů, dovede postaviti do pole armádu větší, nežli má Belgie, armádu, která mezi armádami spojeneckými počtem bojovníků řazena je hned za armádou italskou?« Proto volá pisatel k českým katolíkům: »My však nesmíme ostat při tom obdivování naší armády, ale musíme ji podporovat všemožným způsobem, jako: prostřednictvím našich pomocných sborů »Včelek«, pomáháním při náboru dobrovolníků, který je nyní řízen z Francie sem přijevšími důstojníky Holým, Niederlem, Španielem a Horvathem. A kdo můžeš, vstup do naší armády, čímž své vlasti přineseš oběti největší.«

Katolíci v té době manifestovali pro naše osvobození také ještě jinak. Vzdali hold v St. Paul vůdci českého odboje, prof. Masarykovi. Stalo se to dne 5. května 1918 ústy P. Jedličky, který »před Blackstone hôtelem u přítomnosti statisíců Čechů a Slováků hlasem hromovým, který byl slyšen až v desátém patře vedlejší budovy, prohlásil: »Profesore Masaryku, v tomto boji za osvobození národa československého my, čeští katolíci, jsme s vámi a s vámi až do konce vytrváme.«²⁾

Američtí katolíci starali se také o duchovní potřebu svých legionářů. Jest při tom zajímavo, jak

¹ Protokol gen konference, 1919, 16.

špatně byli sibiřskými legiemi v tom ohledu informováni. Ve zmíněném protokolu z roku 1919 o tom čteme: »O poměrech u naší armády v Rusku nevěděli jsme nic určitého a nikdo nemohl nám o nich nic určitého sdělit, ale domnívali jsme se, že když přešly k Rusům celé pluky i s kapelami, přešel s nimi aspoň některý z rakouských kaplanů. Až když přijel sem z Ruska kapitán Špaček a po něm jiní, dověděli jsme se, že u naší veliké armády v Rusku není jediného katolického kněze.« Zatím v létě 1921 byl vyznamenán za statečnost řádem Štefánikovým katolický kněz P. Chadim, který sloužil v sibiřské armádě! Však lež měla krátké nohy, neboť američtí katolíci se přesvědčili, že byli špatně informováni. Stalo se to po převratu, kdy do Ruska poslali zvláštní delegaci, »protože přicházely odtud velmi neutěšené zprávy, prozrazující demoralisaci naší, po celém světě proslavené armády.«¹⁾ Delegát Svazu amerických katolíků se při tom dověděl i o poměru sibiřských legií ke katolickému kněžství. »Zvěděl mimo jiné též, že navzdor tvrzení jiných, ze Sibíře se navrátivších osob, byli u československé armády čeští kněží, kteří se dali se svými pluky od Rusů zajmouti, ale nebyli za kaplany uznáváni, ač někteří z nich kněžský úřad vykonávali.«¹⁾

Katolíci američtí, domnívajíce se tedy, že v ruských legiích žádného katolického kněze není, zasedli se o ustavení vojenské duchovní správy. Věc ta působila dosti překážek. Předně působili potíže Francouzi, kteří prý v Americe dali ohledně polních kaplanů jisté záruky; ale ve Francii samotné nechtěli o nich nic vědět. V Americe samé domohli se katolíci teprve po dlouhém jednání a zakročení samotného profesora Masaryka, že nastávající polní

¹ Protokol gen. konference z r. 1920, 10.

kaplan nemusel sloužiti jako prostý voják, nýbrž dostal přiměřenou hodnost. Po tomto dlouhém a trapném jednání obrátili se katolíci na české Benediktiny se žádostí, by jim poskytli některého kněze. »A tento zasloužilý řád, který své vlastenectví již kolikrát před tím dokázal«¹⁾, vyhověl žádosti a dal Svazu k dispozici P. Alfonsa Biskupa. Ten doprovázel čs. legii na francouzské bojiště a projevil tam veliké udatenství. Čteme o něm toto:²⁾ »V seči nejkrutší, v dešti nepřátelských střel odnášel a zaopatřoval umírající a těžce raněné naše vojíny svátostmi, nedbaje, že každé vteřiny může nepřátelská střela učiniti konec jeho životu. O udatenství a zásluhách našeho kaplana podána byla zvláštní zpráva z Francie chicagskému arcibiskupu Mundeleinovi.« Na jiném místě čteme: . . . »dosud přicházejí zprávy o jeho záslužné práci na bojišti, pro kterou vyznamenán byl francouzským válečným křížem a takový válečný kříž se slabochům a zbabělcům neudílí, to jest jistým.« Nedivíme se proto ani trochu nadšené kritice, jakou byla jeho činnost na bojišti odměněna. Na uvedeném již místě čteme: »A ten náš kaplan překonal překážky a vydobyl si nesmrtelných zásluh u naší armády na bojišti, jsa zbožňován celým plukem, ke kterému byl přidělen.«

Poslední důležitá událost, která dovršila osvobozovací činnost všech Čechů amerických vůbec, byla zpráva o změně americké politiky. Spojené Státy sice vyhlásily centrálním mocnostem válku, ale nikdy nechtěly rozbít Rakousko-Uhersko. Teprve někdy v květnu 1918 byly tomu získány. Červnový oběžník katolického Svazu totiž o tom přinesl tuto zprávu: »Obrat, který nastal v posledním čase ve vládních kruzích washingtonských, jest pro naše

¹ Protokol gen. konference, 1919, str. 16—17.

² Tamže.

snahy rozhodně příznivým. Prohlášení, které naše spolková vláda učinila ústy státního sekretáře Lansinga československé Národní Radě ve Washingtonu, znamená nejen to, že sympatisuje s národnostními snahami Čechoslováků, ale též to, že již úplně změnila své stanovisko vůči Rakousko-Uhersku. Spojené Státy již nejsou proti rozbití Rakouska, naše vláda konečně přišla k závěrku, že jedině úplným osvobozením Slovanů rakouských bude lze zabezpečiti trvalý mír.« K tomu pisatel radostně dodal: »Myšlenka samostatného státu československého těší se již přízni vlády Spojených Států a na nás jest, abychom si tu přízeň až do skončení světového zápasu uchovali.« Dne 28. června opakoval Lansing své prohlášení a američtí čeští katolíci při tom projevíli radost nad tím, »že jest rozhodným přáním Spojených Států, aby Čechoslováci a všichni Slovani úplně osvobozeni byli od panství německého a rakouského.« Katolické organizace mu také poslaly děkovné telegramy. Oběžník »Svazu« z července 1918 uvádí tyto korporace: První ústřední jednoty, Katolický dělník, Ústřední jednoty ve státu Wisconsin, Katolické jednoty texaské, Západní české katolické jednoty, clevelandské jednoty a katoličtí Sokolové. Kromě toho zaslali telegramy téhož obsahu hlavní pracovníci v ostatních státech.

Netrvalo dlouho a americká legie i se svým kaplanem vítězně přijela do osvobozené vlasti, o kterou sobě získali američtí čeští katolíci zásluh nehynoucích.

IV.

Katolická strana a náš národní odboj.

Až dosud se o této věci nepsalo, ač je na výsost důležitá. Různé časopisy i političtí agitátoři snažili se totiž dokázati, že stanovisko českých katolíků se

úplně stotožňovalo se stanoviskem rakouské vlády a z toho pak dovozovali, že katolíci prý dokonce ani do národa nepatří. Jako ve všech stranách ostatních, tak i ve straně katolické byli sice lidé, kteří přáli Vídni, ale ti byli mizivou menšinou, která byla u ostatních v opovržení. S těmito jednotlivci nesmí býti katolická strana nikdy stotožňována, neboť její politika se řídila zájmy národa. O tom máme nevyvratitelné doklady. Přítomnou kapitolu rozdělíme na dvě části: a) Jak se chovali čeští katolíci v době persekuce a b) Jakou politiku sledovala katolická strana za války.

A) Čeští katolíci v době persekuce.

Dnes mnozí lidé myslí a případně hledí i druhým napovídati, že jen příslušníci radikálních stran trpěli za své národní přesvědčení, kdežto katolíci prý poníženež sloužili Habsburkům. Něco podobného jest velkou křivdou, páchanou na českých katolících, neboť oni, pocházejíce z českých matek, zrovna tak jako příslušníci druhých stran, dovedli se svým lidem netoliko cítiti, ale i zaň trpěti. Podáváme několik dokladů.

O českých kněžích, působících v německých oblastech, jest všeobecně známo, že bylo mezi nimi jenom několik málo lidí, kteří by nebyli za války vyšetřováni, aneb alespoň v podezření z velezrady. Jak se vedlo knězi-vlastenci, o tom podává zprávu »Čech« ze dne 25. května 1919: V době největší persekuce jeden český vojenský kurát hájil na frontě české vojáky a český národ a vyslovil se vůči německému důstojníku, že české historické státní právo by mělo býti obnoveno, pak že jim budou čeští lidé s chutí bojovati. To bylo v březnu 1915, kdy byl přidělen divisi, jež byla ve svazu císařské německé jižní armády. Ale to se rozšířilo a špatně pochodil,

z jeho pračeského jména činěn posměch. Po průlomu u Gorlice 1915 mu dvakrát vyčítáno rusofilství a když začátkem července, jsa fysicky útrapami válečnými a přepracováním unaven, žádal dvouměsíční dovolenou, byl podržen na frontě, dovolená mu nedána. Až za měsíc poslán z fronty do etapy, zde maďarský plukovní lékař dr. Julius Toth, jež kurát před tím nikdy neviděl, se o něj až příliš »zajímal« a překazil, že se nedostal kurát ani ku veliteli etapy a pod záminkou, že chce viděti Moravu a odtud navštívit své rodiče, jel jako »společník« s ním maďarský kurát. Český kněz jej na cestě povodil Lvovem a Olomoucem, ukázal starožitnosti a znamenitější budovy Lvova a z vděčnosti za to mu »pomáhal« Maďar do blázince, o čemž Čech z počátku neměl ani tušení. Český kurát se bránil, protestoval, ale musil si zde odpočinouti nedobrovolným odpočinkem. Nejprv léčen dobře, ale když Bulhaři vypověděli válku, tvrdil, že to nemusili dělat, za to nazván zrádcem a velezrádcem a brzy mu němečtí ošetřovatelé »pomohli« z pozorovacího oddělení na XII. oddělení mezi zuřivce. Na to po čase prohlášen šíleným a propuštěn na revers z ústavu. Přejda domů do rodného městečka, příbuzní a známí se diví, neboť mluví a jedná úplně rozumně, o vše se zajímá. Výnos šílenství za dva měsíce zrušen a kurát rukuje na vojnu. — Pracuje v superiorátní kanceláři, samostatně vyřizuje »resty«, káže a vůbec koná kněžského úřadu funkce. Po čtyřech měsících uznán od superarbitrační komise za dokonale zdravého, feld-diensttauglich. Intendance vojenská mu však nevyplatila náležitě plat, kurát protestuje, výlohy ošetřovacích v ústavě choromyslných musí platiti ze své gáže, proti tomu protestuje. To oddělení vojenské intendance für Geisteskranke má tak ledacos na svědomí!!! Zatím přijel synovec kurátův ze Švýcarska na svátky velkonoční 1917 domů, navštěvuje strýce,

kurát mu vytyká, proč jezdí za hrozných poměrů libovůle vojenské do Rakouska. Čtrnáct dní na to sedí synovec kurátův uvězněn na Špilberku, prý je »velezrádcem« a špionem. Po měsících způsobuje vojenská intendance pomocí několika všenečmecko- maďarských pánů, že kurát úskočně a násilně vstrčen opět na Steinhof do blázince; kurát se brání a klidně protestuje před primářem drem Richtrem. Dr. Richter odpovídá: »Jste sem dán od vojska, nemohu za to.« Kurát: »Pane primáři, to jest nesvědomitě násilí, bezprávné a zlomyslné olupování mne o mou osobní svobodu.« Dr. Richter kuráta propouští, nechce a nemůže uznati duševní nemoc, mluví o neurasthenii, ale vojenská intendance chce přece provésti svou klárku a výnosem z 15. října 1918, čís. J. 83830 dělá proti vůli znalce kuráta nemocným na duchu a ustanovuje kurátorem dra Emila Pollaka.«

Ale český kněz dovedl netoliko trpěti za práva svého národa, nýbrž i dovedl pomáhati trpícím. Skvělý důkaz toho podal P. Drábek, Augustinián ze Starého Brna. Jako před sto lety člen téhož kláštera P. Baptista Vorthey byl těшитelem irredentisty Sylvia Pellica, tak za světové války to byl P. Drábek, který byl ochráncem českých irredentistů Kramáře, Rašina a j. ve vězení möllersdorfském. Rašín sám o tom napsal toto:¹⁾

»Přemýšlíme, jak bude dál, když potichu otevrou se dvěře a do cely vstoupí hladce oholený, modrooký muž v dlouhém vojenském plášti a tichounkým, nesmělým hlasem povídá: »Já jsem kurát zdejší, Drábek, a jdu pány pozdravit v jejich těžkostech. Nevěděl jsem, co bych přinesl, nekouřím, ale koupil jsem zde, prosím, pánové; prosím, pánové, vezměte zavděk. Rád bych těm, kteří trpí za národ, byl pro-

¹ Z doby persekucí a kriminálů, 272 n.

spěšen.« Začervenal se v rozpacích a nějak se mu zamlžily oči.

»Slyšel jsem o Vás, pane kuráte, již od profouša Matouška«, řekl jsem mu.

»Ano, ano, to je dobrý člověk a Čech, ano, je to zde strašné, pánové. Jaký jste měli oběd? Nejezte to, je to strašné. Katarhy dostanou, a stále to do nich cpou, lidé jsou jako papíry, umírají hlady. To je bídák, ten doktor, židák hanebný, bez srdce a plukovník, ten je podplacen kantinským, stydím se, že je to Moravan.«

»Plukovník jest Moravan?« ptá se Dr. Kramář.

»No, jmenuje se Nawratil, pochází asi od nás, z Hané, podle jména, ale odřezanec. Já myslel na kantinského Kankovského, to je spoluviník všeho. Nejvíce však lékař, Dr. Müller, je žid z Hranic na Moravě, ženský lékař, provádí ve Vídni praksi, ani se nepodívá na jídlo zde a s visitou je hotov za půl hodiny a ujíždí do Vídně za svými kšefty. Každý téměř den uslyšíte umíráček. Ale já vás hlady umřít nenechám.«

Je rozrušen, dobrý kurát. V civilu je Augustinián ze Starého Brna P. Vilém.¹⁾ Slibuje, že zase přijde.«

Tolik zatím. Co se dalo potom, to doplňujeme vypravováním P. Drábka. Jednou šel po dvoře a uviděl tam Dr. Kramáře, který se blížil k němu. Sděлил mu, že má nějakou prosbu. Kurát mu dal pokyn, aby o takových věcech s nim mluvil pouze v cele. Dr. Kramář se tedy vzdálil a za nějakou dobu řekl P. Drábkovi: »Strava, kterou jsme s sebou měli, nám došla a při této vězeňské bychom museli do 14 dnů zhynouti. Moje paní je ve Vídni. Prosím vás, běžte k ní, řekněte jí, co s námi jest. Ona se zná ještě z Petrohradu s hr. Berchtoldem, nechť dojde k němu, řekne mu

¹⁾ Křestní jméno. Klášterní jméno Ambrož.

vše a poprosí jej o pomoc.« Kurát při nejbližší příležitosti vyhledal paní Kramářovou, která nad jeho zprávou se dala do pláče. Když se vracel, tu upozoroval, že jej stále sledují dva civilové. Byli to detektivové, kteří hlídali u domu paní Kramářové. P. Drábka zachránili dva profesori kadetní školy, kterým se nabídnul za průvodce. Za nedlouho na to přišla do Möllersdorfu inspekce, následek to zakročení hr. Berchtolda. Vykonal ji generál Krobotin. Rašín ve zmíněném již článku o ní píše:²⁾

»Dne 16. února přišla inspekce. Ministr vojenství Krobotin s referentem o vojenských trestnicích Kilianem.

Od nás šel vskutku do nemocnice. Ze všech loží zvedly se vyzáblé ruce, sepjaly se odevšad: »Excellenz, Hunger, erlösen Sie uns, Excellenz.«

A starý voják, dělostřelecký generál — — dal se do usedavého pláče! Nawratil bledý jako stěna. Drábkovi tiše kanou slzy.

Jdou z nemocnice a potkají trestance, vlekoucí se z práce. Poddůstojník zahřmí: »Habt acht! Rechts schaut!« To »Habt acht« dopadlo strašně. Krobotin kyne, aby zastavili. Poddůstojník velí: »Halt! Reihen rechts um!« Krobotin říká něco trestancům. Je slyšet odpověď: »Hunger, Excellenz!« jedním hlasem.

Odpoledne jsme na procházce. Kurát Drábek žene se k nám, usměvavý, rozradostněný: »Děkuji Vám, pánové,« začne ještě než došel, »že jste to řekli excellenci. Je vyhráno. Já bych se neosmělil. Ale když jsem slyšel vás, dostal jsem odvahu. Říkala mi excellence: »Důstojnosti, musíte jako kněz působit na ty lidi, říci jim, že venku také není co jíst, utěšit je.« Nevím, kde se to ve mně vzalo, ale řekl jsem mu: »Nemohu, excellenci, lhal bych, a to

²⁾ N. d., 276.

nesmím. Víím, že maminka, bratr, sestra, poslali by těm nešťastníkům, kdyby směli. Dovolte poštovní balíky s potravinami. Byla by to špatná útěcha, kdybych jim říkal, že venku také nic není. Udělejte skutek křesťanského milosrdenství, potěšte věrné a budou vám žehnat! Já jsem mu nemohl říci, že vězňové na černo (tajně) psali domů, aby potraviny posílali na mne a že jsem je roznášel, je to proti domácímu řádu. Víím však, že by dostali jídlo a že by druhým dali.« — Rozmýšlel se na chvíli a pak řekl: »Dobře, povolíím to, až sem dáme důstojníka.« Šel k Nawratilovi a řekl mu to. Nawratil vyrazil ze sebe: »Befehlen, Excellenz.« Je vyhráno, kámen mi spadl ze srdce, nebude tolika pohřbů« — a vypravoval scény v nemocnici. Neřekl, že si také zaplakal.«

P. Drábek však neprokazoval Dr. Kramářovi a Rašínovi pouze služby samaritánské, on jim pomáhal i ve věcech politických. Z vlastního jeho vyprávění podávám toto: »Přišel jednou za oběma vězňi na návštěvu silný pán z Prahy. Představil se jako Dr. Šámal. V rozhovoru, který se dál u přítomnosti kurátově (byl censorem pro všechny slovanské jazyky), zabrousili oba do záležitostí politických. Ale Dr. Šámal neměl k tomu chuti. Tu kterýsi z nich mu pravil: »My si s panem kurátem rozumíme.« Šámal na to vyprávěl, jak se dorozumívají. Dostává prý z Hollandska cenníky hospodářských strojů, ve kterých jsou jakousi tekutinou napsány zprávy o všem, co se v cizině děje.

Ale Kramářovi pomáhali katolíci i za hranicemi. Profesor pařížské university Denis napsal: »Rozsudek válečného soudu vyvolal hrůzu u všech přátel Kramářových. S několika osobami vydal jsem se k vynikajícímu řediteli institutu katolického p. Baudrillartovi, poprosit ho za zakročení u Vatikánu a u krále španělského. Nedověděl jsem se nikdy o výsledku jeho zakročení, ale věřím rád, že nemělo vel-

kého vlivu na rozhodnutí dvora vídeňského.«¹⁾ Jak nám sdělila francouzská katolická propaganda v cizině, Msgr. Baudrillart skutečně ve prospěch Kramářův zakročil. Baudrillart měl vliv u španělského dvora proto, že tam měl veliké známosti, jež učinil na propagační cestě Španělskem proti centrálním mocnostem (1915 a 1916).²⁾ Bližšího vysvětlení poskytují paměti Dürichovy.³⁾ Dle nich prostředkování španělského dvora nemělo valného výsledku. Patrně větší výsledek měla intervence druhá, a to byla intervence Vatikánu. Tímto posláním byl pověřen pařížský kardinál Amette. Prosil jej o to Dürich, jenž o tom napsal: »Dostal jsem slib, že kardinál bezodkladně dopíše sekretáři papežské stolice kardinálu Gasparinu a na zejtrí již sdělil mi, že tak učinil. Ovšem, neopomenul jsem poukázati na prospěšnost toho, nebudou-li se oba dvory dovolávati, že se tak činí na prosbu s české strany, poněvadž by taková zmínka měla jistě výsledek zcela opačný.« Katolíci tedy učinili ohledně amnestie českých »velezrádců«, co mohli. Při jejich propuštění na svobodu rozhodovaly sice také jiné ohledy, ale zahraniční akce katolíků nesmí býti v zájmu historické pravdy zamlčována.

Než katolíci snažili se pomoci ještě jinak. Vůdce katolické strany Šrámek o tom později (na říšském sjezdu křesťansko-sociálním v Brně 1918) pravil:⁴⁾ »Válka přinesla nám persekuci, která sahala na hrdla a stavěla šibenice. Bujelo udavačství, křivdění nevinným, strašné tresty vyměřovány. Politická delegace v té době jakoby se ztratila. Nikde ochrany, nikde rady a pomoci.

¹⁾ Dr. Karel Kramář. K šedesátým narozeninám, 7.

²⁾ Almanach catholique français 1920, str. 425 n.
V českých službách, 28—29.

⁴⁾ »Den«, 21. května 1918.

Naši poslanci se sešli tehdy a uvažovali o událostech doby. Z jejich vůle vytrysklo rozhodnutí, vyburcovat strany, aby se přihlásily na obranu českého národa. Byli jsme s drem Hrubanem o vánocích 1914 v Praze, jednat se stranami o protestu proti všemu, co se dalo, a přiměti je, aby jako jeden šik vystoupila česká delegace na obranu práv národa. Jsme přesvědčeni, že kdyby tehdy se to bylo podařilo, nebyly by ty nejhorší věci nadešly.

Nenalezli jsme však porozumění u vůdců národa. Vzniklo heslo: Za války se politika nedělá. Persekuce trvala dále a postihla i mnohé z těch, kteří pochopiti nechtěli.

Teprve až žaláře byly přeplněny, začalo se vyjednávat o semknutí se poslanců v jeden svaz a ustavení Národního Výboru jako nejvyšší instance národní. My ovšem rádi jsme se přihlásili k společnému šiku a byli jsme z těch, kdož popoháněli sjednocovací práci národa. Není zase naší vinou, že nadšení, s nímž Národní Výbor byl uvítán, zmizelo a Národní Výbor úkolu nesplnil.«

Katolíci tedy se snažili zmírniti hořký osud našich internovaných cestou parlamentární, ale s počátkem nebylo jejich hlasů dbáno. Když pak trpké zkušenosti daly jim za pravdu, tu opět vinou jiných se stalo, že akce nedosáhla žádaného výsledku. Tím přicházíme již k druhé části a tou jest

B) Politika katolické strany za války.

Kdo prostuduje všechny přístupné dosud doklady, dojde k poznání, že politika, kterou katolická strana za války vedla, nebyla vlastně ničím jiným, nežli tím, na čem se usnesly všechny strany české. To také vysvítá z řeči Šrámkovy na uvedeném již říšském sjezdu křesťansko-sociálním v Brně 1918.

Pravil: »Trvali jsme na jednotném postupu, ač byly propaseny vhodné okamžiky pro uskutečnění našich snah. Svornost národa byla naším vodítkem.«

Vlastní politická, domácí akce směřující k osvobození českého národa, začala se počátkem r. 1917. Vystoupení presidenta Wilsona mocně působilo na celou naši veřejnost. Ohlas její lze stopovati jak v tisku katolické strany, tak i v jednání katolických poslanců.

Jednou pro vždy získal sobě ve skrytém boji za naše osvobození orgán poslance Šrámka, brněnský »Den«. Když proniklo na veřejnost, že v odpovědi Dohody Wilsonovi se mluví též o osvobození malých národů a mezi jinými též i o Češích, tu brněnský »Den« napsal svůj úsudek o Rakousku tak, že každý myslící člověk se mohl a musel dovtípnouti. Čteme v čísle ze dne 14. ledna 1917: »Chceme Rakousko mocné a silné, Rakousko spravedlivé, Rakousko svorné. A v tomto Rakousku žádáme pro sebe práva, která dle božských i lidských zákonů každému národu přísluší, a kterých potřebuje ke svému plnému životu. Za takové Rakousko a takovou budoucnost svého národa se bili a bijí synové českých matek na bojišti v pevné víře, že krev jejich nebyla prolita nadarmo.« — To nepřimo znamenalo: Za násilnické Rakousko žádný Čech nebojuje.

Tento projev katolického deníku byl zcela v intencích všech českých stran, sdružených v »Českém Svazu«. Ten totiž učinil ve Vídni dne 30. ledna 1917 toto prohlášení: »Národ český, jako v minulosti, tak také v přítomnosti i v době příští jenom pod žezlem habsburským vidí svoji budoucnost a podmínku svého vývoje.« Podepsáni byli poslanci Šmeral, Staněk, Maštálka. Jaký tedy div, když i socialistická »Rovnost« a pokrokové »Lidové Noviny« napsaly toto:

V »Rovnosti« píše posl. Vlastimil Tusar :
»Základní samozřejmé naše hledisko při tom jest,

že zájem českého národa nerozlučně jest spojen, úplně se kryje se zájmem rakouského státu.«

»Lid. Noviny« napsaly: »Jest opravdu ku podivu, jak všestranným jest působení prof. Masaryka a jak neúnavně pracuje k tomu, aby čest českého národa pokálel a postavení svých krajanů stále zhoršoval.« — (»Den«, 10. ledna 1917.)

Jak si ale představovali katoličtí poslanci svůj politický program? To vysvětlil Dr. Hruban na sjezdě důvěrníků katolické strany, konaném v Olomouci dne 17. června 1917. V resoluci se předně praví, že shromáždění souhlasí s politikou českého Svazu, »směřující k revisi ústavy a uskutečnění politických ideálů českých.« Dále prohlásili: »Přejeme si vybudování Rakouska ve spolkový stát svéprávných národů.« Tedy revise práv českého národa a přestavba Rakouska ve federativní stát byly programem katolické strany české.

Jiné vysvětlení v tom směru podává usnesení českých katolických spolků v Olomouci ze dne 1. listopadu 1917. Ve čtvrtém článku se praví: »Poněvadž spravedlivý mír prospěje všemu lidstvu, bude i pro dobro našeho národa, jenž hlásí právo a spravedlnost pro všechny a který také pro sebe nedomáhá se ničeho, než co jeho jest. Nechť český lid katolický, volaje po míru, žádá důrazně i naše národní práva, která povoláná representace národa shrnula ve slova: »Svéprávný český národ v rámci rakouské říše a pod žezlem habsburským.« Katolíci olomoučtí se tedy postavili úplně na stanovisko českého Svazu.

Zatím Český Svaz a zároveň obě katolické strany, v něm zastoupené, začaly docházeti k jiným názorům. Česká otázka, rozvířená květnovým manifestem, působila vídeňským diplomatům mnoho nesnází. Černín ji hleděl zároveň i s otázkou jihoslovenskou odstrčiti. Pokus tento vystihl pokrokový poslanec Dr. Stránský, který prohlásil, že nezávislý

český stát jest jedinou pevnou páskou, která může spojovati národ náš s habsburskou dynastií. Právil: »Zástupci českého národa prohlašují suverenní samostatnost českého státu za uznání dějinného pragmatického svazku, který tento stát spojuje s dynastií.«¹⁾

V téže době odehrála se věc, která naskytla příležitost, by český Svaz a s ním i katolíci projevíli zřetelně své mínění. V květnové deklaraci se totiž psalo o spojení větve české se slovenskou. To vyvolalo hlučný odpor v Uhrách a dne 20. října usnesl se maďarský parlament na zamítavé resoluci, žádáje co nejdůrazněji nedotknutelnost (integritu) uherského území. Čeští a jihoslovanští poslanci podali proto hned následujícího dne o té věci dotaz ve vídeňském parlamentě. Katolickou stranu při tom zastupoval Dr. Hruban.²⁾ Na dotaz odpověděl ministerský předseda dne 23. října a sice tak, že rozhodně se postavil na stanovisko Maďarů, háje dualismus. Katolická strana již dva dny před tím důrazně odsoudila jednání Seidlerovo, které se dalo předvídati. Poslanci její měli totiž dne 21. října poradu, na které se usnesli právě tak, jako před tím (15. října) učinil Dr. Stránský. Resoluce jejich zní: »V důsledku státoprávního prohlášení českých poslanců jest i cíl společného programu dosíci státní samostatnosti země koruny svatováclavské pod žezlem staroslavné naší dynastie Habsbursko-Lotrinské.«³⁾ Strana katolická se tedy vyslovila pro českou samostatnost pod žezlem habsburským proto, že i ostatní strany se na tom usnesly. Patrně, že česká myšlenka státní nebyla tím nikterak ohrožena, neboť katolická strana zároveň s českým Svazem stavěla tím federativní Rakousko proti Seidlerovu dualismu.

¹⁾ »Den«, 19. října 1917.

²⁾ »Den«, 22. října 1917.

³⁾ »Den«, 23. října 1917.

Po prohlášení Seidlerově jasně vyslovil toto stanovisko »Den«,²⁾ který napsal o Seidlerovi: »Jiná otázka, zda dobyl si vavřínů také u všech národů této poloviny říše svým strohým prohlášením, které lpí na protislovanských formách a jest plno narážek a obvinění proti požadavkům národů, kteří se právem domnívají, že za cenu nesmírných obětí a prolité drahocenné krve svých synů mají právo na splnění dávných oprávněných tužeb. Vláda ještě k tomuto názoru nedošla. Českému národu i Jihoslovánům může to býti lhostejno. Vlády mizí, národové zůstávají.«

Agrárník Udržal proto mohl prohlásiti, že všechny české strany bez rozdílu změnilly své mínění. Dne 23. října totiž pravil v parlamentě toto: »Celý český národ bez rozdílu politického zabarvení smýšlí dnes docela jinak, než smýšlel před válkou. Až po vypuknutí války přiznávali se všichni k učení Palackého o rakouské státní ideji. Bohužel, vyvinuly se poměry poněkud jinak. Pokud jde o ústavní reformu, prohlásili čeští poslanci, že chtějí samostatný stát, svobodný národ . . . Český národ nemá důvěry ve státní útvar.«¹⁾

Ohledně dualismu jest se strany katolické důležitě prohlášení poslance Dr. Hrubana. Dle zprávy »Dne« ze 6. prosince 1917 »dualismus dle jeho mínění a dle mínění jeho strany se nedá udržet . . . bude nutno započítati také s řešením národnostní otázky v Uhrách.« Jest toho třeba proto, poněvadž chceme v Rakousko-Uhersku žíti »jako politicky svobodný národ.« Projev tento, učiněný v parlamentě, přijaly všechny české strany s pochvalou. Mimochodem podotýkáme, že po něm se udála věc velmi příznačná. Vystoupil totiž národně-sociální poslanec Tobolka, který se sice také vyslovil proti dualismu,

¹⁾ 24. října

²⁾ »Den«, 24. října.

ale k tomu dal poznámku, kterou Dr. Hruban neučinil: »Čechové odmítají výtku, že snaha Čechů po samostatnosti jest importována z ciziny.« Těmi slovy Dr. Tobolka prohlásil, že české strany ve svém zápolení o samostatnost zříkají se spoluúčasti na odboji, vedeném za hranicemi — Masarykem!

České strany tedy trvaly pevně na spojení Čech a Moravy se Slovenskem pod Habsburky. O dualismu nechtěly ani slyšeti. Koncem roku 1917 vynořila se otázka nová. Jak bude osamostatnění ujařmených národů rakouských provedeno?

Podnět k tomu zavdalo sovětské Rusko. Ono při pokusu o ujednání míru žádalo, »aby národové svobodnou volbou rozhodli o svém životě a usnesli se, chtějí-li vybudovati stát samostatný, či utvořiti státní celek ve spolku s národy jinými.«¹⁾ To mělo vliv na poslance české a jihoslovanské, kteří žádali, aby při mírovém jednání s Ruskem rozhodovali národové a nikoliv diplomaté. Katolický poslanec Kadlčák při té příležitosti pravil:²⁾ »Jest správným a slušným, aby ti, kteří svou krev a své statky obětovali, také mluvili.« »Den« (20. prosince) pak o tom napsal: »Ale ti, kteří se jednou vrátí z boje, budou míti právo se tázati, jak se naloží o s výtěžkem jejich prolité krve.«

Snahám sdružených Čechů a Jihoslovanů dostalo se nové vzpruhy po novém roce 1918. Bylo to čtrnáct bodů Wilsonových. V desátém prohlásil prezident Spojených Států: »Národům rakousko-uherským, o nichž si přejeme, aby jejich místo mezi národy bylo chráněno a zajištěno, má býti poskytnuta první příležitost k autonomnímu vývoji.«³⁾ Rakouští Slované tím nabyli vědomí, že mají mocného zastan-

¹ - »Den«, 30. ledna 1918 ² »Den«, 19. prosince 1917.

³ »Den«, 10. ledna 1918.

ce v cizině a že o jejich osudy nebude již rozhodovati parlament, nýbrž mezinárodní forum a — oni sami! —

Tak došlo ke známé Tříkrálové deklaraci, které se za katolickou stranu účastnili poslanci Hruban, Šrámek, Šamalík, Navrátil, Krčka, Benda a Klein.¹⁾ »Den«²⁾ při té příležitosti napsal nadšená slova pro sebeurčení národů: »Jenom žebrák, který nemůže nebo nechce uhájiti existence a jenom zločinec, který ruší veřejný řád, nemají sebeurčení . . . Jakmile dosáhne jistého stupně vzdělanosti a hospodářské síly, projevuje touhu, aby o svém určení národním a politickém sám rozhodoval. Žádnému národu není dáno právo, aby druhý národ ujařmoval a držel v područí . . . Národ svobodmilovný, vzdělaný, samostatného života schopný, vždy celou silou své vůle a prostředků bude se domáhati takového postavení, jaké jemu po zákonu Božím i lidském přísluší. To platí o každém národu světa. Také o národu českém.«

Deklarace Tříkrálová propadla konfiskaci. V policejním nálezu čteme o ní, že »dle celého obsahu svého jest prostředkem zvláště účinným pro onu státu nebezpečnou agitaci, která, neberouc nižádných ohledů na zachování integrity, usiluje o zřízení úplně samostatného státu českého.«³⁾

Katolický »Den«⁴⁾ se hned postavil na obranu té »státu nebezpečné agitace« a to celým úvodníkem pod nadpisem »Bílé skvrny«. Čteme v něm: »Národ tedy nesmí zvědět, co k němu promluvili jeho nepovolanější zástupci . . . Ale projev umlčen nebyl. Lid umí už číst i ty bílé skvrny . . . Hlas bílých skvrn jest hlasem hromu. Hovoří o bezprávích, kte-

¹⁾ Tamže, 8. ledna. ²⁾ 9. ledna

³⁾ »Den«, 13. ledna 1918. ⁴⁾ Tamže.

rá byla páchána na právech národa, zvěstuje lepší příští naše a volá všechny lidi dobré vůle pod jeden prapor svornosti . . .«

V parlamentě tlumočil city katolického lidu poslanec Hruban v zasedání, konaném dne 23. ledna. Dle něho »katolicko - národní strana přeje si míru. Pohlíží na vyjednávání v Brestu s nedůvěrou, ježto zastoupení lidu jest tam vyloučeno.«¹⁾ Podobný projev, ale více k praktickým důsledkům přihlížející, učinil za pokrokové strany poslanec Stránský, který o den později prohlásil: »Svaz rakouských národů pod žezlem naší dynastie byl by snad silnější, než dnešní uměle udržovaná struktura. Čechové považují nynější okamžik za vhodný k přeměně státu ve federaci svobodných suverenních států.«²⁾

Způsob, jakým si poslanec Stránský představoval uskutečnění našich národních ideálů, potkal se s odporem u všech českých stran. Byl totiž takový, že vlastně českou otázku ohrožoval. Podmínkou jejího zdaru bylo rozřešení její na mezinárodní mírové konferenci a nikdy ne v rakouském parlamentě. A to on právě nechtěl. »Den«³⁾ o tom napsal: »Dr. Stránský už nechce řešiti českou otázku na mírové konferenci, nýbrž souhlasí s řešením v rámci rakouské monarchie.« Jaký byl toho následek? V tomže čísle čteme: »Byl proto napaden od p o k r o k o v é h o t i s k u, že zradil českou věc.« Zajímavá jest Stránského obrana v jeho listě »Lidové Noviny«. Hájil se otisknutím svého návrhu, podaného ministru Seidlerovi. Pro tento doklad však jest příznačno, že tento návrh sám Dr. Stránský v českém Svazu odvolal a proti hlasování v něm se ohradil . . . Žádá přeměnu celé monarchie rakouské ve svaz svobodných, rovnoprávných, suverenních států.« O tom se

¹⁾ »Den«, 24. ledna.

²⁾ »Den«, 25. ledna.

³⁾ Ze dne 12 března 1918.

mělo rozhodnouti na říšské konferenci rakouské, na základě sebeurčovacího práva národů a české deklarace.«

(Odhalení radikálního denníku olomouckého »Pozor« však ukázalo, že Stránský nebyl netoliko pro řešení české otázky na mezinárodní konferenci, nýbrž že se nestavěl ani na stanovisko českých deklarací! Radikální olomoucký »Pozor« totiž napsal o návrhu Stránského, otisknutém v jeho orgánu toto: »Co bylo v »Lidových Novinách«, bylo již přepracováno. Stránského předloha českému Svazu, Jihoslovanům a Polákům byla ještě slabší. V návrzích nebyl ani poukaz na 6. leden (= Tříkrálová deklarace), ani — na suverenní stát! Tyto věci dostaly se tam teprve později!« Pisatel podotýká, že Stránský vynechal naproti tomu místo o Polácích a na základě něho dovozuje: »Ku posouzení celého »díla« jest však tento passus velice důležitý, neboť je z něho zřejmo, že Dr. Stránský přiznává Polákům daleko více, než co reklamuje pro nás.«¹⁾)

Prapodivně se tudíž vyjímá, že vůdce liberální občanské strany moravské a později ministr československé republiky daleko zůstával za katolickou stranou pozadu v ohledu státoprávním. Její klub učinil nedlouho před afférou Stránského ústy Kadlčákovými toto prohlášení:²⁾ »Český katolicko-národní klub trvá na stanovisku českých poslanců z května 1917. Vládní systém, který hájí jen německé zájmy proti většině státních občanů, nepovedou k vnitřnímu míru.« To jsou poněkud jiná slova!

Vzhledem k situaci vrátily se obě katolické strany ke staré myšlence, k aktivní politice. Stalo se to na schůzi říšského výboru strany dne 7. dubna konané, jejíž resoluce v druhém bodě žádá aktivní účast

¹⁾ »Den«, 19. března 1918

²⁾ »Den«, 7. února.

českého poselství »na vybudování federace habsburské říše na podkladě státoprávních našich deklarací.«¹⁾ Bližší vysvětlení o aktivní politice podal »Den« z 13. dubna 1918: »Dělat aktivní politiku neznamená dělat politiku vládní, nýbrž politiku — slovan ského Rakouska.«

V té době se udály dvě věci, které vzpružily jednání českých stran vůbec a katolické zvláště. Byl to Černínův výpad proti Čechům a Seidlerovy oktroje. Když ministr Černín prohlásil Čechy za velezrádce, tu celý národ proti němu protestoval. V Praze konala se 13. dubna obrovská manifestace, na níž předčítán Jiráskův národní slib. Dr. Hruban poslal účastníkům telegram, tlumočící solidaritost katolické strany.²⁾ Byl tohoto znění: »Předsednictva katolické strany národní a české strany křesťansko-sociální oliradila se bezprostředně 3. dubna proti formě i obsahu řeči Jeho Excellence ministra zahraničí hr. Czernina. Odvolávaje se na tento projev, v rámci jeho připojuji se za kluby našich poslanců k dnešnímu Vašemu protestu na doklad, že v boji za nezadatelná svoje práva a svoji čest český národ jest a zůstane svorným a jednotným.«

Historicky významný jest projev pražského »Čecha« dne 13. dubna proti Černínovi otisknutý a sice proto, že se dostal až za hranice a byl důležitou direktivou českým katolíkům americkým. Ti totiž stále nevěděli, jaké stanovisko zaujímají čeští katolíci doma. Když ale četli v »Čechu« slova: »Je-li velezradou úsilovné hájení svého svatého práva, práva národa na samostatný státní život, pak jsme takovými velezrádci všichni. A v té věci stojíme za poslanci svými jako jeden muž. . . .« Při těch slovech katolíci američtí porozuměli a napsali v oběžníku »Svazu« ze dne 6. června 1918: »Duch, který z

¹⁾ »Den«, 8. dubna.

²⁾ »Den«, 14. dubna.

řádků těch vane, nezdál by se nasvědčovati tomu, že čeští katolíci byli by ochotni snášeti i nadále jařmo habsburské anebo, že by se spokojili s nějakou samosprávou pod habsburským panovníkem.«

Ještě více působily Seidlerovy oktroje, t. j. zřízení krajských hejtmanství. Zde se nejednalo o pouhá slova, nýbrž o promyšlenou protičeskou akci. V katolické straně působilo toto hrobařství dvojím ohlasem: 1. Vyvolalo četné projevy a 2. dalo podnět k nové akci.

Katolická strana došla k přesvědčení, že se s vládou nedá vůbec jednati. Proto »Den« v čísle z 12. května otevřeně napsal: . . . »výsledek války rozhodne o osudech národů a ten den, kde bude nepříteli vnucen mír — dnes už se nemluví o dorozumění — bude také rozhodnuto o osudu národů a přestavbě říší.« Tedy dohodě českého národa s Rakouskem již byl konec. Proto také v té době se setkáváme již s prvními manifestacemi moravskými, které byly buď všenárodní, anebo čistě katolické. Všenárodní manifestace konala se dne 28. dubna v Olomouci. Za katolickou stranu mluvil dr. Hruban, jenž byl »často přerušován bouří souhlasu« a dlouhým potleskem.«¹⁾ Ryze katolickou manifestaci uspořádal poslanec Šrámek a Kadlčák dne 11. května ve Vyzovicích.²⁾ Nutno zdůrazniti, že se k projevu připojili i protestanti.

Zvláště důležitými jsou však dva projevy a sice předně prohlášení biskupa královéhradeckého dra Doubravy, učiněné na schůzi tiskového družstva dne 23. dubna 1918. Biskup Doubrava pravil: . . . »4. Jsem hotov státi v řadě zastanců a horlitelů věrných vlasti, ovšem zároveň jako biskup a věrný syn českého národa neochvějně stoje v církvi svaté . . . 5. Maje solidaritu národa, opětnými deklaracemi prá-

¹⁾ »Den«, 29. dubna.

²⁾ »Den«, 11. května.

vem žádanou a zdůrazňovanou za záruku šťastného postupu snah o samostatnost naši, vroucně toho přejí, aby i nám katolíkům dostalo se v národní ucelenosti na společné líše pracovati o pravém štěstí vlasti, k jehož dosažení i dějiny i přirozený význam národa nás oprávnují.«¹⁾)

Projevu tomuto nevěnovala česká veřejnost až dosud té pozornosti, které si rozhodně zasluhuje, neboť teprve nyní chápeme, co to znamenalo. Francouzský spisovatel Goyau²⁾) nám totiž podal důkaz o postavení, jaké měli ve starém Rakousku biskupové, sympatisující s ujařmenými národy. Otiskuje totiž dopis ministra Hussarka, zaslaný tridentskému biskupovi Endrici-mu, který byl podezřelý, že sympatizuje s irredentisty. V listu tom čte Hussarek biskupovi takto levity: »Faktum jest, že jest-li se biskup omezuje pouze na své církevní úkony a chová se s naprestou lhoste'ností k výstřednímu nacionalismu a nechá jeho program volně se rozvíjeti, pak se to se stanoviska rakouského nedá jinak posuzovati, nežli jako činnost, která se nedá rozhodně sloučiti s vysokým postavením knížete — rakouské církve.« — Jestliže tedy biskup tridentský byl tak ostře pokárán za to, že se nestavěl proti osvobození rakouských Italů, co teprve znamenalo za vlastenectví, když biskup Doubrava se otevřeně přihlásil k něčemu daleko většímu u nás! Deklarace prohlášený za státu nebezpečné a on se k nim přece neohroženě a veřejně přihlásil!

O měsíc později učinila podobné prohlášení křesťansko-sociální strana, shromážděná v Brně na sv. Duch. Sjezd prohlásil solidárnost se všemi českými stranami ve věcech národnostních a předpověděl

¹⁾ »Den«, 23. dubna 1918.

²⁾ L' Église Libre, 185.

špatnou budoucnost Rakouska, bude-li dále prováděti svůj národní chauvinismus. Resoluce jeho zní takto.¹⁾

1. »Československý sjezd křesť. soc. schvaluje postup vedení strany v české politice národní a staví se s plnou rozhodností na půdu českých deklarací, žádajících vybudování habsburské monarchie ve federativní svaz samostatných států národních, jak se to srovnává se zásadou křesť. spravedlnosti v otázce národní.

2. Sjezd se vyslovuje zásadně pro aktivní účast českého národa na federativní reformě monarchie a uznává za správné, že vedení strany zdůrazňovalo aktivní politiku národní, která za všech okolností je nejbezpečnější cestou, majíc na mysli všechny možné výsledky světového zápolení. —

3. Ježto národní otázka v habsburské monarchii dá se řešiti jen velkou vnitřní přestavbou celé říše v duchu federativního svazu samostatných národních států, odsuzuje sjezd co nejrozhodněji jednostranné a malicherné oktroje v Čechách, které od velikého cíle nového Rakouska odvádějí a jichž důsledkem jsou persekuce, budoucnosti monarchie a citům pro dynastii nanejvýš škodlivé.

4. Vzhledem na nešťastný postup vlády v řešení národní otázky v habsburské monarchii, ukládá sjezd vedení a poslancům strany, aby v souručenství s ostatními českými stranami stáli proti nynější vládě v nejostřejší opozici.«

Akce, kterou katolická strana zahájila, byla vyvolána oktroji. Ačkoliv naznačené zřízení krajských hejtmanství vyvolalo v národě živelní odpor, přece našla se česká města, která »již ve Vídni prosila — o nějaký úřad.« Nad tím se velmi rozčílil katolický

¹⁾ »Den«, 22. května.

pisatel »Dne« (24. května) a napsal: »Jest nejvyšš na čase, aby povstala k životu naše národní insti-
tuce, náš »Národní Výbor«, který by očistil národní
život od plevele a zamezil podobné žalostné zjevy --
budoucnosti!« Tím byl dán podnět ku zřízení Ná-
rodního Výboru, jenž byl uveden v život za dva mě-
síce. —

Byl již nejvyšší čas, neboť v polovici června do-
šla k nám zpráva, že dne 6. června usneseno ve
Versailích obnovit stát český s připojeným Sloven-
skem. Naše samostatnost tím byla zajištěna. Prohlá-
šením českého státu začíná se v dějinách našeho o-
svobození nová kapitola, období zvané naším národ-
ním adventem. Obdobím tímto budeme se blíže za-
bývati. —

C) N á š n á r o d n í a d v e n t .

Národ náš věděl pouze několik slov o prohlášení
české samostatnosti ve Versailles, ale to mu zcela
stačilo. Byl pln radostného očekávání věcí, které se
měly státi v blízké budoucnosti. To lze říci i o kato-
lické straně. Abychom blíže poznali její chování bez-
prostředně před naším osvobozením, tedy předvede-
me její činnost po dvojí stránce: po stránce politické
a po stránce manifestační.

Hned při zprávě o prohlášení versailleském po-
stavil se orgán křesťansko-sociální strany »Den«¹⁾
na obranu naší znovuzrozené samostatnosti. Navá-
zav na německá podezřívání proti Slovanům násled-
kem prohlášení versailleského, napsal: »Ať jim dají
(= Němci Slovanům), co jim patří a nemusí se obá-
vati.« Poněvadž v uvedeném prvním telegramu stálo,
že nové státy vznikly proto, aby nemohla býti zalo-
žena německá střední Evropa, tedy tím týž orgán

¹⁾ 13. června.

vycítil, že bychom měli býti jakýmsi nárazníkovým státem a proto dne 9. června prohlásil: »Nespoléháme se na Dohodu. Chceme budoucnost svou utvořiti sami v takovém rámci, jak historie a potřeby národa žádají. Nechceme býti výkupným nebo závažím, které by se po obchodnicku přihazovalo na váhu na vyvážení cizích zájmů.« Při tom se »Den« rozloučil s centrálními státy takto: »Nespoléháme se na Vídeň. Známe její lásku k nám a zakusili jsme ji na svém těle dost a dost . . . Nespoléháme se na Berlín . . .«

Asi za čtrnáct dní vstoupila do života instituce, které se již v dubnu dovolávala katolická strana, a které bylo po prohlášení naší samostatnosti nejvýše třeba. Byl to »Národní Výbor«. V proklamaci k národu dne 15. července 1918 otisknuté volal »Národní Výbor« po jednotě a svornosti. V podpisech nacházíme katolickou stranu zastoupenou těmito jmény: Dr. Kordač, dr. Hruban a posl. Šrámek.

Hned následujícího dne (16. července) vystoupil proti českým snahám dr. Seidler. Zavrhl politiku českého Svazu a vyslovil se pro samostatnost — v rámci dynastie a integrity, »pokud tak mohla (= vláda) učiniti podle svého ústavního oprávnění.«¹⁾ Prohlášení toto jest nesmírně důležitým dokladem, neboť srovnáním jeho s programem katolické strany poznáváme, že mezi ní a rakouskou vládou zela hluboká propast. Seidler byl pro řešení na půdě rakouské, katolická strana žádala řešení mezinárodní a později s vládou již vůbec jednati nechtěla. Seidler žádal integritu území, katolická strana žádala odtržení Slovenska od Uher. Seidler žádal podržení vlády pro Habsburky, katolická strana již o nich nemluvila, a jak jsme naznačili, její oficiální orgán »Den« se s Vídní již rozloučil.

¹⁾ »Den«, 16. července.

Posledním zoufalým pokusem o záchranu Rakouska byl Hussarkův návrh na přestavbu Rakouska. Bylo však již pozdě. »Den«¹⁾ o tom napsal: . . . »český národ nepotřebuje dnes žádného smlouvání s Němci nebo vládou. Český požadavek po českém samostatném státě jest samozřejmostí, která nemůže býti nikdy předmětem nějakého politického vyjednávání.« Hussarek za nedlouho zmařil své vlastní dílo. Prohlásil totiž veřejně, že (prý) nikde není taková rovnoprávnost národů, jako v Rakousku a při tom zdůraznil nedílnost Uher. »Den«²⁾ mu na to odpověděl: »Je zbytečno zabývati se touto úctou před maďarskými právy, neboť vývoj událostí jde úplně jinými cestami a nezastaví se jistě ani u uher-ských hranic, i kdyby byly sebe více maďarskými četníky střeženy.«

V té době udála se v Brně věc, která jest nejlepším důkazem toho, že katolíci šli s celým národem v jednom šiku. »Tagesbote« ze dne 12. září v článku pod nadpisem: »Chyba tisku či úmysl?« učinil nepřímo dotaz na katolickou stranu, jaké státoprávní stanovisko zaujímá. Čteme v něm: »Včera uveřejněné prohlášení českého kleru a křesťansko--sociální strany žádá dle »Dne«, listu křesťansko-sociálního, na prvním místě československý stát.« V »Hlasu« však se žádá československý stát. »Tagesbote« z toho dovodil: »Je-li správným první rčení, pak dává se nové straně, která se má utvořit, na cestu nejradikálnější český program.« Na to odpověděl »Den«³⁾ takto: . . . »na přípravné schůzi bylo schváleno prohlášení o československém státě, jak správně bylo ve »Dni« uvedeno a tím znova zdůrazněno, že nová strana se s celým národem chce hlásit k programu české deklarace.« Tím tedy »Den« potvrdil zprávu »Tagesbota«, že katolická strana se sku--

¹⁾ 4. září.

²⁾ 12. září.

³⁾ 13. září.

tečně postavila na nejradikálnější české stanovisko a tím nepřímo dokázal i správnost našeho důkazu o protichůdnosti programu katolické strany s programem Seidlerovým.

Když tedy orgán brněnských Němců prohlásil, že katolická strana hájí nejradikálnější české požadavky, pak nesmírně komicky působí výpad dra Stránského proti ní, v němž ji obviňoval z rakušáctví. Jak jsme dokázali, žádal dr. Stránský zcela v duchu vídeňské vlády, aby česká otázka byla rozluštěna v rakouském parlamentě a nikoliv na mezinárodní konferenci. I »pokrokové« listy jej za to nařknuly ze zrady české věci. Když ale běh událostí se náhle obrátil, tu dr. Stránský chtěl od sebe odvrátiti pozornost a proto začal hřímati proti katolické straně, za kterou kdysi daleko pokulhával. K tomu použil neslýchané lži. Naznačili jsme, jak prudce odmítla katolická strana Hussarkův plán, ale dr. Stránský nedovedl jmenovati ani jediného katolického poslance, který by býval podporoval Hussarka. »Den«¹⁾ odpověděl Stránskému v tom smyslu, že on svým psaním působí roztržku v národní jednotě tak potřebné a tím pomáhá Němcům. Stránský začal své kazimírské dílo již dříve a sice velmi komicky. Totéž číslo jeho »Lidových Novin«, které otisklo výzvu založeného »Národního Výboru« k svornosti a jednotě, otisklo zároveň hrubý výpad proti českým katolíkům k vůli chování biskupa Bjelíka²⁾, jakoby čeští katolíci a maďaronský biskup byli jedno a totéž. V rušení národní jednoty pomáhali i radikální učitelé, kteří začali seti u lidu nedůvěru k rodícímu se českému státu tím, že vypracovali návrh na opravu školství v českém státě, spočívající ve vyloučení náboženství ze škol.

¹⁾ 28. srpna.

²⁾ »Den«, 16. července.

Katolíci zůstali přes to pevně na svém, čehož důkazem jest konfiskování jejich projevů rakouskou censurou. Jí propadlo za oběť prohlášení výboru zemských a říšských poslanců ze dne 10. září 1918, které znělo:¹⁾ »Dožadujeme se svorně s ostatními českými stranami vlastního československého státu, skutečně demokratického, v němž bude zaručena také plná svoboda pro rozvoj odvěké křesťanské kultury národní a sociální spravedlnost. Proti vládnímu systému vídeňskému, v němž pokračuje vláda bar. Hussarka, zaujímáme nejostřejší opoziční stanovisko. Přejeme si utužení společného postupu se všemi katolickými slovanskými stranami v mocnářství Habsburském.«

V Čechách to byl z katolických listů »Český Západ«, vycházející v Plzni. Policie zastavila jej proto, že »prý způsob jeho psaní mohl by míti neúspěšný vliv na brzké ukončení války.«²⁾

O něco později učinili katolíci poslední dva kroky. Předně vstoupili do všenárodního českého Svazu »a tím dali souhlas s jednotnou českou politikou, jako v duchu s celým národem.« Za druhé, spojili stranu křesťansko-sociální se stranou katolicko-národní. Příčina byla taktická. Účelem toho byla naše samostatnost, »která má spočívat na křesťanské kultuře.«³⁾ Spojení ohlášeno tímto manifestem:

»V těžké době jsme se sešli k poradě společného výboru, abychom jednali o spojení našich stran. . . Nová naše jednotná strana dožaduje se nadšeně s neochvějnou vůlí svorně s ostatními českými stranami československého státu, skutečně demokratického, jehož si národ náš vlastní silou a vlastním významem dle práva historického a přirozeného dobýti jest odhodlán.« — Tento velký

¹⁾ »Den«, 11. září.

²⁾ »Den«, 15. září.

³⁾ »Den«, 16. září.

cíl a ideál celého našeho národa může býti trvale zabezpečen, po našem nezlomném přesvědčení, jen tehda, bude-li odvěký základ zdárného rozvoje národního života našeho, křesťanská kultura národa, zachován a zvelebován. To buď předním úkolem naší jednotné strany.«

Za čtrnáct dní pak s jásotem vítali svobodu. — Tolik o českých katolících v době národního adventu po stránce politické.

Zbývá nám ještě druhá část jejich činnosti a sice manifestační. Radostné očekávání naší svobody projevovali katolíci na venek národními slavnostmi a písemnými resolucemi, v nichž vyjadřovali naprostý souhlas s jednáním českých poslanců a vyslovovali se pro československý stát.

V první řadě uvádíme kněžské projevy. Jsou buď z jednotlivých děkanství anebo z diecézních jednot. Kněží prohlašují se za solidární s celým národem a vzpomínajíce kněží buditelů, vyslovují potěšení, že mohou státi u kolébky naší samostatnosti, jako jejich předchůdcové stáli u kolébky znovuzrozeného národa.

»Den« (16. září) napsal o poslání kněžstva toto: »Je hodina dvanáctá. Mnoho dá se zachrániti a pak nepochybujeme, že budoucnost je naše. Ať stane se cokoliv, na všechno musíme se připravit. Důležitým činitelem v tomto úkolu je kněžstvo. Jako za dob probuzenských a za časů buditele Moravy Sušila kněžstvo to bylo, které šlo mezi lid, tak i dnes s nadšením musí kněžstvo zachraňovati kulturní statky našeho národa jako v arše, která přeplaví se bouřnými vlnami do příštích vod.«

Královéhradecká »Obnova«¹⁾ byla si vědoma neobyčejné důležitosti podobných manifestů. Napsala totiž: »Každé národnostní memorandum, všechny

¹⁾»Den«, 28. září.

resoluce toho směru budou se po staletích pečlivě kritisovati.« Proto podáváme všechny kněžské manifesty, aby podezírání vlasteneckého cítění kleru byl již jednou konec. Padla totiž výtká, že prý by to s katolíky vypadalo úplně jinak, kdyby se bývalo kněžstvo hned po převratě odřeklo Habsburků. Ve skutečnosti se jich kněžstvo zřeklo již před převratem a katolíkům to nepomohlo ani trochu. Podáváme projevy dle pořadu časového. První známý projev učinilo kněžstvo slovácké dne 1. května 1918 v Hradišti:

»My kněží, synové českých matek, dědicové odkazu našich národních kněží-buditelů, shromáždění na důvěrné schůzi dne 1. května 1918 v Uh. Hradišti, prohlašujeme slavnostně, že stojíme pevně a věrně při národě svém v nejtěžší chvíli jeho zápasu o přirozená, nezadatelná práva jeho bytí, samostatnosti koruny svatováclavské a větve naší slovenské, jež jest krev naší krve, kost naší kosti, plně jsme sobě vědomi svého poslání. Proto navrhuje, aby v nejbližší době uspořádán byl všeobecný manifestační lidový projev celého Slovácka za národní naše práva.«

Shromáždění ono bylo tím důležitější, že se jej účastnili i kněží ze Slovenska. Proto se nedálo bez překážek. »Maďarská policie, dověděvši se toho, pospíšila si a vyslala na sjezd policejního komisaře. Ten ale byl kterýmsi českým železničním úředníkem na moravských hranicích poznán a přes veškeré protesty přednosta stanice mu v další cestě zabránil. A tak se stalo, že maďarská policie nevyčlenila, kdo ze Slováků se sjezdu účastnil.« Prohlášení je významno také tím, že proniklo za hranice, do Ameriky a tak dalo našim krajanům důležitou direktivu.¹⁾

¹⁾ Otiskl je tam červencový oběžník Svazu.

Druhý projev učinilo kněžstvo z celých Čech. Zajímavé je, že i těmto účastníkům hrozily rakouské úřady. »Na anonymní udání ocitli se účastníci schůze českého duchovenstva, pořádané 3. září v Obecním domě pražském, ve vyšetřování. Nepodepsaný udavač obrátil se k místodržiteli král. Českého a žádal jej, aby zakročil proti kněžstvu, ježto prý v Obecním domě »sesadilo dynastii.«¹⁾

Projev zní:²⁾ »České duchovenstvo všech diecézí království Českého, shromážděné 3. září v Praze, spojivíc projevy jednotlivých vikariátů, prohlašuje jednomyslně: Jsouce si vědomi, že z lidu jsme vyšli a s ním krví, řečí a tradicí spojeni jsme, chceme s ním býti spojeni i v boji, v utrpení a vítězství. Hlásíce se k odkazu kněží křesťelů, prohlašujeme, že slavnostní projevy spisovatelstva, poselstva, stejně jako národní přísaha promluveny byly z duše i nám, kteří v uskutečnění samostatnosti státu československého vidíme jeden ze skutků dějinné spravedlnosti Boží. Považujeme naprostou jednotnost cílů a rázné domáhání se jich za bezpodmínečnou nutnost, prohlašujeme, že uznáváme pouze Český Svaz za oprávněna k jednání jménem národa a že bychom naprosto odsoudili každé postranní jednání o budoucím osudu vlasti.«

Děkanství Švábenské (Haná):³⁾ »Na konferenci duchovenstva dekanátu Švábenského v Nezamyslicích dne 11. září 1918 byl usnesen tento projev: »1. Kněžstvo děkanství jednomyslně prohlašuje, že si jest plně vědomo národních povinností svých a že jest odhodláno státi věrně při českém lidu v jeho těžkých bojích a spolu s ním bojovati a trpěti za uskutečnění národních ideálů našich.«

¹⁾ »Den«, 15. září.

²⁾ »Den«, 5. září.

³⁾ »Den«, 14. září.

Kněžstvo z Kroměřížska:¹⁾ »Kněží z Kroměříže a širokého okolí, shromáždění na důvěrné schůzi v Kroměříži dne 12. září, činí toto veřejné prohlášení: 1. Projevujeme radost nad spojením našich stran katolické národní a křesťansko-sociální. 2. Souhlasíme s tím, aby nová naše strana svorně pracovala s ostatními českými stranami, sloučenými v Českém Svazu, pro šťastnou budoucnost našeho národa. 3. My, kněží, jako dosud, i na dále půjdeme s lidem českým a budeme všemi silami pracovat na dosažení našeho národního ideálu, samostatného českého státu křesťanského a lidového. My s lidem svým stojíme i padáme.«

Z děkanství Valašsko-Klobuckého:²⁾ »Kněžstvo děkanství Val. Klobouckého se usneslo 19. září 1918 na tomto projevu: 1. Souhlasíme s programem spojených katolických stran na Moravě — zvláště pak s projevem pro samostatnost českoslov. státu.« . .

Z Místecka:³⁾ »Kněžstvo děkanství místeckého, shromážděné na konferenci dne 19. září 1918 v Místku, prohlašuje, že pamětlivo jsouc slavné minulosti svého národa a těžkých jeho bojů o opětné dosažení jeho svobody, a stojíc na půdě památných deklarací, a majíc stále na paměti, že z českého lidu vzešlo, s ním a proň žije, pracuje a trpí, žádá a pracovati chce svorně po boku všech politických stran českého národa, zastoupených v Českém Svazu, o samostatný, v pravdě demokratický, spravedlivý, československý stát, a žádá, aby uvažováno bylo se všech stran všeho, co vnitřní svornost a jednotu by ohroziti mohlo. — Tento projev byl schválen jednomyslně.«

¹⁾ »Den«, 15. září.

²⁾ »Den«, 11. října.

³⁾ »Den«, 22. září.

Holešovské děkanství:²⁾ »Na schůzi kněží v Holešově jednomyslně přijat byl tento projev: Kněžstvo děkanství holešovského, shromážděné na konferenci v Holešově 25. září, prohlašuje, že pamětlivo jsouc vůle milovaného národa svého, těžkých bojů jeho k dosažení svobody, stojíc na půdě památných národních deklarací a majíc na paměti, že z českého lidu pochází, s ním žije, pracuje a trpí, chce stát svorně po boku všech politických stran českého národa, zápasících pro samostatný, demokratický československý stát a žádá, aby uvarováno bylo u všech stran všeho, co by vnitřní svornost a jednotu mohlo ohroziti.«

Kněžstvo z Opavska a Bílovecka:²⁾ »Kněžstvo z Opavska a Bílovecka, shromážděné dne 19. září 1918 v Opavě, prohlašuje: 1. Že jako v dobách národního probuzení slezského stálo kněžstvo v předních řadách pracovníků, tak i nyní, v době snažení o samostatnost národní jest si vědomo svého úkolu a půjde se všemi lidmi dobré vůle v jednom šiku, až bude dosaženo cílů, jež jsme si vytkli. 2. Dožadujeme se svorně s ostatním českým národem vlastního československého státu, skutečně demokratického, který vlastní silou si vydobýti je český národ odhodlán a v němž bude zaručena také plná svoboda pro vývoj křesťanské kultury národní a sociální spravedlnost. 3. Kněžstvo slezské, jsouc přesvědčeno, že nejpevnějším základem společnosti jsou zásady křesťanské, prosí v zájmu celého národa, aby v této době zápasu přestaly útoky na naše dědictví cyrillomethodějské, a lidé nábožensky uvědomělí konečně jednou přestali býti prohlašováni za lidi národnostně nespolehlivé a zaprodané jiným zájmům.«

¹ 29. září.

²⁾ »Den«, 25. září.

Děkanství prostějovské:¹⁾ »Kněžstvo děkanství prostějovského, usneslo se 26. září 1918 v katolickém domě v Prostějově jednomyslně na tomto projevu: 1. S radostí vítáme spojení katolických stran na Moravě a přidáváme se s nadšením k brněnské resoluci ze dne 10. září 1918, zejména k projevu pro samostatný československý stát a trváme s našim lidem na půdě českých deklarací a přejeme si, aby nová zreorganisovaná strana katolická co nejdříve chopila se práce ve prospěch národa a církve.«

Zvláště důležitý je manifest děkanství hodonínského, které nepokrytě vyjádřilo nechuť kněžstva ku katolickému listu »Hlas«²⁾ a manifestovalo pro spojení se Slovenskem: »1. Vůči předpokladům jisté části naší veřejnosti, jakoby brněnský deník »Hlas« byl orgánem kněžstva, a vůči nepřátelským z toho vývodům proti Církvi, prohlašujeme, že »Hlasu« za orgán kněžstva a tlumočnickem jeho názorů nepovažujeme. 2. Jakožto kněží v sousedství Uherského Slovenska, vyslovujeme vřelý zájem kněžím na Slovensku, kteří za lidská práva slovenského lidu pracují a trpí.«

Děkanství přerovské:³⁾ »Kněžstvo děkanství přerovského, shromážděné na konferenci v Přerově dne 2. října 1918, s radostí pozdravuje a přijímá projev Národního Výboru o splynutí všech stran českých I v taktickém postupu v boji o samostatnost českého národa ze dne 29. září 1918.«

Kněží z Ostravska:⁴⁾ »Kněží z Ostravska, shromáždění dne 2. října 1918 v katol. domě v Moravské Ostravě, s radostí vítají spojení katol. stran na Moravě a přidávají se jednomyslně k brněnské resoluci ze dne 10. září 1918.«

¹⁾ »Den«, 29. září.

²⁾ »Oen«, 2. října.

³⁾ »Den«, 9. října.

⁴⁾ »Den«, 8. října.

Děkanství Brno — venkov:¹⁾ »My kněží, děkanství Brno—venkov, shromáždění na pastorální konferenci v Brně dne 3. října 1918, prohlašujeme jednomyslně, že jsouce si vědomi, že pocházíme z národa a jsme členy národa, chceme všechny strasti a obtíže jeho s ním spolu snášeti a jemu ze všech sil dopomáhat k dosažení jeho národních ideálů.«

Děkanství Slavkov²⁾ (3. října): »1. Jako od pradávna stávalo české kněžství v předních řadách národa našeho, jako pracovníci na jeho roli dědičné, tak i my stojíme neochvějně s naším národem, z něhož jsme vyšli, v jednom šiku, ve štěstí, v radosti i žalosti. 2. Pamětlivi i slavné minulosti i těžkého pokoření našeho národa, a stojíce na půdě památných národních deklarací, dožadujeme se se všemi stranami českého národa, prostřednictvím Českého Svazu a Národního. Výboru, samostatného, demokratického, spravedlivého státu československého, a budeme do posledního dechu proň pracovat. 3. Majíce před očima světlé vzory našich národních buditelů—kněží, a jsouce si vědomi svého vlastního poslání v našem národě, zapřisaháme všechny, i vůdce, i lid, i bratry v povolání, aby jako jeden muž pracovali o tom, co národ náš spojuje a nepřemožitelným činí, a postavili se proti tomu, co nás rozdvojuje a ničí. Svätý Václave, nedej zahynouti nám, ni budoucím.«

Děkanství olomoucké, šternberské a litovelské:³⁾ »Kněžstvo z Olomoucka, Šternberska a Litovelska, shromážděné v katol. domě v Olomouci, dne 8. října 1918, po vyslechnutí referátu a debatě jednomyslně usnází se na této resoluci: Katolické kněžstvo moravské odjakživa budilo národ český k samostatnosti a svobodě a všestranně pro národ pracovalo,

¹⁾ »Den«, 4. října.

²⁾ »Den«, 7. října.

³⁾ 16. října.

a proto pokládá za samozřejmé, že s radostí vítá každý krok, který se pro samostatnost veškerého českého lidu v budoucím československém státě podniká.«

Děkanství rosické:¹⁾ »Kněžstvo děkanství rosického, dne 10. října 1918 v Rosicích shromážděné, usnází se jednomyslně na tomto projevu: My, synové českých otců, českých matek, zůstaneme věrni českému národu a přejeme si jen, aby v národě našem přestaly všechny rozbroje, aby všechny strany se spojily v jeden šik a svorně se domáhaly prostřednictvím Českého Svazu a Národního Výboru samostatného, spravedlivého státu československého.«

Kněžstvo ze severní Moravy:²⁾ »Kněžstvo severomoravské, shromážděné dne 16. října 1918 v Zábřehu, projevuje svou radost nad blízkým uskutečněním našich národních ideálů. S národem jsme cítili, s národem jsme v těžkých dobách šli, s národem půjdeme i na dále.«

Poslední projev učinila brněnská jednota duchovenská:³⁾ »Kněžstvo, jsouc pamětlivo dále svého nejuzšího spojení se svým lidem, z něhož vyšlo, jemuž slouží a pro nějž žije, prohlašuje, že v nynější dějinné chvíli, kdy dopouští Ten, Jenž světy tvoří, aby také lidé a národové se přetvořovali, stojí v jednom šiku se svým národem tak, jak tomu vždy bylo, po příkladu svých dávných vzorů, a že snažení svého národa slovem i skutkem se účastní. Dnes, kdy přetvořování lidí a národů nabývá již obrysů určitých a kdy v okamžiku blížícího se míru národové čekají slov rozhodných od svých vůdců, považuje Jednota duchovenská za svou povinnost, aby ústy svých zvolených zástupců, výboru svého, dne 17.

¹ Tamže

² »Den«, 19. října.

³ »Den«, 22. října.

října 1918 shromážděného učinila jednomyslně tento další projev: 1. Pamětliva jsouc účelu, za kterým byla založena, a jsouc přesvědčena, že k úplnému blahu národů potřebí jest kromě složek přirozených také víry a to živé, prohlašuje Jednota jménem všech 575 v ní sdružených kněží, že budou, děj se, co děj, učení Kristovo ve svém lidu hlásati a hájiti s heslem: Zpět ke Kristu! 2. Pamětlivi jsouce dále toho, že vložil Tvůrce každému v srdce nevyhladitelnou lásku k vlasti, národu a jazyku a jsouc přesvědčena, že kněžstvo tvoří integrální část každého národa, prohlašuje Jednota jménem 575 českých kněží v ní sdružených, že čeští kněží cítí za jedno se svým národem a že na jeho ideálech, a to v každém ohledu, kulturním, sociálním, hospodářském i politickém pracují a pracovati budou až do posledního dechu, jak to činili kněží-buditelé s heslem: Sv. Václave, nedej zahynouti nám, ni budoucím!«

Kněžstvu se, bohužel, nedostalo vždy zasloužené odměny. Příklad zvláště pronikavý máme z Uher. Hradiště.¹⁾ Tam totiž svolal radikální advokát dr. Seifert příslušníky své strany (nár. demokracie) na manifestaci a poněvadž kněží se jí nesúčastnili, tedy je veřejně obvinil z nevlastenectví a shromáždění povolali hanbu tomu slováckému kněžstvu, které spolu s tatranskými kolegy jediné holdovalo pro samostatnost Čech se Slovenskem. Kněží se ovšem proti tomu ohradili, poukazující, že se jednalo o sjezd strany, ke které oni nepatří a proto se súčastniti jednoduše nemohli.

Zatím brněnské liberální »Lidové Noviny« nepřímou dosvědčily o pravém opaku. Tento »navlastenec-ký« orgán národní demokracie se totiž snažil získati sobě — katolické kněžstvo. »Den«²⁾ proto zcela

¹⁾ »Den«, 17. září.

²⁾ Ze dne 15. září.

správně z toho takto usuzoval: »Kněžstvo se považuje i v jiných táborech za důležitého činitele pro myšlenku národní. Tím opravdu bylo kněžstvo vždy, a svému národnímu poslání se nezpronevěří nikdy, kdyby přišly sebe horší doby pro český lid.«

Proto jen omylem se může mluvit o římském a kněžském rakušáctví, jak dokazuje Francouz Goyau, který praví:¹⁾ »Kněží se tam (= v parlamentě) ukázali jako zastanci svých utiskovaných národů, národů, kteří byli strženi do víru a svou krví měli zpečetiti své vlastní otroctví. Mezi Římem a českým svědomím byla násilně postavena germanisující Vídeň; svým, často tyranským, vlivem na biskupy svedla některé lidi ku stotožňování poněmčující centralisace s jednotou římskou a tím dán podnět k nedorozumění, jímž trpí čest Říma, a z něhož dnes vyplývají některé zmatky.«

Bylo-li tedy kněžstvo rozhodně pro československý stát, pak ani lid nemohl býti proti němu, nýbrž kráčel ve stopách svých duchovních vůdců. Důkazem toho jsou katolické manifestace, konané od jara do podzimu 1918.

První známý nám projev katolického lidu pro naši samostatnost se udál v Uherském Brodě na schůzi konané 12. května.²⁾ Po řečích poslanců Hrubana, Kadlčáka a Šrámka schválena tato resoluce:

»1. Slibujeme, že vytrváme svorně a věrně s celým národem ve spravedlivém boji za nezadatelná práva českého národa, až dosáhne vytouženého cíle: to jest vlastní samostatnosti v přetvořeném mocnářství habsbursko-lotrinském ve federaci států.

2. Bratří uherských Slováků v zápase o národní jejich bytí neopustíme, zvláště my, kteří z blízka po dlouhá desetiletí vidíme celé jejich bolestné utrpení.«

¹⁾ L' Église libre, 170.

²⁾ »Den«, 13. května.

O čtrnácte dní později (27. května) konala se všennárodní manifestace v Uh. Hradišti, na které za katolickou stranu řečnil dr. Stojan. Pravil, že »chceme svou samostatnost a že si ji také vymůžeme.«¹⁾

Na opačné straně Moravy začalo se agitovati počátkem června. Dne 9. června katolický lid shromážděný v Březí a Křižanově vyslovil se pro deklarace a »samostatnost našeho nedílného království českého s připojením větve slovenské, za niž budeme pracovati a bojovati jednotně a svorně, jak jsme přísahou svou právě slíbili.«²⁾

Téhož dne řečnil ve Frenštátě poslanec Kadlčák na všennárodní manifestaci, kterou vzhledem k veliké účasti a nadšení položil na roveň slavnostem konaným v minulém století Kalusem.³⁾

Dne 23. června konala se všennárodní manifestace v Holešově, již se účastnilo mnoho tisíc lidu. Katolickou stranu zastupoval poslanec Valoušek, jenž prohlásil: »V boji za naše svatá práva nespoleháme na pomoc cizí, v pevné víře v oprávněnost našich požadavků chceme se probojovati, ba, bude-li třeba, i trpěti.«⁴⁾

Na den sv. Petra a Pavla byla všennárodní manifestace v Jedovnicích, kterou zakončil katolický poslanec Šamalík předčítáním národní přísahy.⁵⁾

Největší asi manifestací byla ta, jež se konala u kolébky našeho národního probuzení moravského, manifestace velehradská. Na den apoštolů slovan-
ských se sešlo na Velehradě kolem 30.000 osob.⁶⁾ Účastníci náleželi převážně stavu rolnickému. Členové katolického spolku rolnického složili tehdy státoprávní slib a poslanec Valoušek při tom právem prohlásil, že »poslanci katoličtí jdou v jednotném šiku

¹⁾ »Den«, 28. května.

²⁾ »Den«, 12. června.

³⁾ »Den«, 14. června.

⁴⁾ »Den«, 26. června.

⁵⁾ »Den«, 3. července.

⁶⁾ »Den«, 7. července.

národním.« Tato slavnost působila mohutným dojmem i v cizině. Již 10. listopadu 1918 přinesla o ní zprávu »Revue des Jeunes« a spisovatel Goyau ji znovu otiskl ve svém díle »L' Église libre dans l' Europe libre«.¹⁾ Napsal o Valouškovi toto: »Jiný kněz-poslanec, Valoušek, rozvinul tyto naděje před dvaceti tisíci katolíků moravských a nazval je architekty suverenního a neodvislého státu československého.«

Se značnými potížemi potkaly se tužby českého lidu na Znojemsku. Všechny strany české svolaly tam státoprávní manifestaci do Únanova na 1. září. Leč znojemský magistrát rozhodně proti tomu protestoval u místodržitelství a ministerstva. Prohlásil věc za otevřenou velezradu a zároveň označil za hlavní její strůjce advokáta dra Velebu a faráře P. Rudoleckého. Na konec úřady slavnost přece povolily, když oba »velezrádčí« svolavatelé dali jim jisté osobní záruky. Slavnost měla nadšený průběh. Zakończyl ji P. Rudolecký tímto projevem:

»Sešli jsme se všichni bez rozdílu politických stran, uposlechnuvše hlasu vyššího, jdouce za povinností svatou všem dobrým, věrným Čechům, za boj o samostatnost koruny Svatováclavské, za svobodu bratří Slováků.«

S odkrytými hlavami a plným vědomím na sebe beroucí povinnosti volalo množství: »Ano, slibujeme, přísaháme brániti naši rodnou půdu a řeč a jíti v boj za naše práva.« — Plály oči žárem a nadšením při slavně prohlášené resoluci, ozvěně velké deklarace květnové a tříkrálové i dubnové přísahy.«

Za týden oficielně manifestovalo katolické rolnictvo tímto prohlášením:²⁾

»Výbor katol. rol. spolku sleduje zájmy národní, prohlašuje, že již svým programem od r. 1901 a ob-

¹⁾ Str. 171.

²⁾ »Den«, 9. září.

novým programem z letošního roku hlásí se katol. rolnický spolek k státnímu českému právu. Katol. rolnictvo pod tímto praporem věrně stojí a věrně setrvává. Samostatnost království českého v historických jeho hranicích s přičleněním větve slovenské chceme dobývatí aktivní politikou, neboť spoleh na cizí, říši nepřátelské činitele nám nemůže nic zabezpečiti.«

Kromě toho počali se katolíci také jinak připravovati na věci příští. Na den 29. září svolána do Prahy ke »Zlatému klasu« schůze důvěrníků katolické strany, na které »vzhledem k mimořádným poměrům účast nutna«.¹⁾

V té době (22. září) konala se poslední státoprávní manifestace v Ostré Hůrce ve Slezsku.²⁾ Za katolickou stranu řečnil poslanec Kadlčák, který pravil: »... jednotu národa, kterou nezmaří ani bodáky, jimiž jsme obklíčeni. Myslí-li páni, že velikou vlnu, která táhne světem, zadrží několika bodáky, pak dopouštějí se pošestlosti. Chceme volnost a svéprávnost pro náš lid v Čechách, na Moravě, ve Slezsku i za Tatrami. Slováci jsou částí naší rodiny a rodina nesmí se trhat. To je příkaz Boží. Jednou rodinou jsme a zůstaneme, ať páni chtějí nebo ne.« (Souhlas.)

Tím však nejsme s katolickými manifestacemi pro naši samostatnost u konce, neboť i katolická mládež radostně vítala naši svobodu. Dálo se tak jmenovitě na prázdninových sjezdech »Orla«.

Dne 22. září konal se sjezd katolické mládeže v Těšanech, spojený s veřejným cvičením »Orla«: Při něm orelský pracovník Žampach pravil:³⁾

»Vedle úkolů organizací katolické mládeže české zdůraznil řečník také nutnost svorné národní součin-

¹⁾ »Den«, 19. září.

²⁾ »Den«, 25. září.

³⁾ »Den«, 25. září.

nosti v zápasu o uskutečnění velkých cílů našich celonárodních, samostatnosti národa, a za souhlasu všeho shromáždění ujistil, že my potřebné národní solidarity neporušíme, že však to neznamena pro nás mlčeti a nebrániti se vůči pofouchlým útokům na naše zásady a snahy kulturní dnes a tím více v budoucím vlastním našem státě československém. Skončil mohutnou výzvou k svorné a pilné práci pro dědictví cyrilomethodějské a hmotný i duchovní prospěch národa.«

Téhož dne v Pozořicích vytkl řečník Švábenský úkoly orelské mládeže v nastávajícím československém státě takto:

»Vytkl mládeži orelské cíle, jež založeny jsou na podkladě nábožensko-mravním. Jen takovou cestou dospějeme k národu silnému . . . Chceme v míru a ve společné práci pracovati pro dobro velkých úkolů našeho národa, ve prospěch budoucího státu československého.«

Katolická mládež vracející se z nadšených manifestačních projevů pro naši samostatnost byla však špatně odměněna. Byla přepadena — nikoliv od Němců, nýbrž od Sokolů — a sice mezi Rousinovem a Slavíkovici. Útočníci zasypali ji kamením a ranili při tom kaplana Drápala kamenem do zad. Totéž se opakovalo v Lulči. Tak se vedlo účastníkům manifestace pozorořické. O něco lépe bylo »Orlům« vracejícím se z Těšan. Těm šitbořický »Sokol« nasyal na půl hodiny cesty samou kukuřici, aby nemohli jíti dále.¹⁾ Na toto prapodivné »vlastenectví« Sokolstva reagoval Švábenský při veřejném cvičení »Orla« v Mělčanech takto:²⁾

»Touha naše po uskutečnění našich svatých ideálů národních, touha po samostatnosti národa, toť náš cíl, za kterým spějeme, a neodvrátí nás od našich

¹⁾ »Den«, 5. října.

²⁾ Tamže.

met a snah ani kaceřování, kterého dnes, kdy se volá tolik po svornosti a jednotě v národě českém, tolik zakoušíme. Snad Bůh dá, že hodně brzo protivníci naši poznají, že chybují, když odsouzení a zavržení hodným způsobem, štváním, kamením, kukuřicí a pod. proti nám útočí.«

K jiné orelské manifestaci pro český stát došlo dne 6. října v Tikovicích.¹⁾ Jest zajímavá tím, že při ní i z tolik nenáviděné kazatelny horlilo se pro český stát. Administrátor Konečný měl totiž »mariánské kázání, které skončil vřelou prosbou po svornosti v samostatném národě československém«. Při odpoledním cvičení řečnil dr. Novotný. Vrcholem jeho řeči »bylo volání po vytrvalosti ve svorném postupu za společným cílem národa: samostatností a vlastním státem.«

Proto mohl Žampach směle říci na IV. konferenci delegátů »Orla«: »Orel« s omladinou manifestovaly všude hrdě vedle katolického svého přesvědčení i své poslání národní, zvláště dnes, v době úporného boje o lepší budoucnost národa.«²⁾ Dle toho také byla resoluce sjezdu orelských delegátů:³⁾

»Pozdravujeme s nadšenou radostí svorný postup naší jednotné křesťanské strany lidové s celým ostatním národem za dosažením celonárodního našeho ideálu: samostatnosti národa československého. My, Orli, stavíme se do služeb své společné věci národní cele a bezvýhradně.«

Posledním katolickým projevem pro naši samostatnost byla řeč posl. Šrámka na schůzi 150 důvěrníků, kteří se sešli v Židlochovicích za předsednictví poslance Ševčíka. Šrámek pravil:

»Sešli jsme se v době tak vážné, že nikdo z nás takové dosud nezažil. Nastává doba velkých převra-

¹⁾ »Den«, 9. října.

²⁾ »Den«, 16. října.

³⁾ »Den«, 19. října.

tů a tu jest potřebí podobných schůzí, jako je dnešní. Právě proto, abychom měli zabezpečeno štěstí života našeho národa v příštím dějinném období jeho státní samostatnosti, je potřebí, aby ideály naše znova ožily v nás, abychom je šťastně převedli do příští naší pospolitosti národní v příštím československém státě. To je naší svatou povinností a proto to vše, proč budovali jsme katolické hnutí v národě, musíme znova oživit předně v nás samých.«

Z těchto dokladů vysvítá, že katolická strana šla svorně s ostatními stranami a proto můžeme směle podepsati slova citovaného spisovatele francouzského (Goyaua:¹⁾) »Církev šla po boku těchto národů, kteří znova nacházeli mládí a radostnou svěžest životní. Kráčela s nimi jako učitelka a společnice v probuzení národním; ona nikdy neustala býti s nimi a pro ně.«

Národní práce katolíků na Slovensku, Podkarpatské Rusi a v území plebiscitním.

A. Katolíci na Slovensku.

Katolíci na Slovensku dočkali se za svou národní práci téhož »vděku«, jako v Čechách a na Moravě. Dnes počínají jistí činitelé jejich vlasteneckou práci vědomě a úmyslně přehlížeti, zato ale zveličují národovce protestantské z důvodů stranických. Proto v podzimním zasedání 1921 ludovecký poslanec Buday prohlásil v parlamentě, že je to falšování kulturních dějin Slovenska, chtějí-li jistí lidé přičítati veškery zásluhy o zachování národa slovenského jenom pracovníkům protestantským. Podáváme proto

¹⁾ L' Église libre, 188.

doklady, že katolíci, a předně jejich obětavé kněžstvo, získali sobě nehynoucích zásluh o udržení jazykové svéráznosti Slovenska a tím i o jeho připojení k republice.

V »Čechu«¹⁾ uveřejnil »Slovák-katolík« dlouhý článek o politické situaci na Slovensku od počátku politicko-církevních bojů. V něm přesvědčivě dokazuje, že od té doby (1894) měli vůdčí postavení v politických bojích slovenští katoličtí kněží, za kterými šli i protestanti, kdežto pastoři šli proti lidu. Katolické kněžstvo nepovolilo ani, když bylo žalářováno. Čteme: »Ono to aj bolo za hrdinstvo bojovať za práva reči, keď mali (protestanti) autonomiu, samosprávu, districty, konventy, do ktorých nemali prístupu maďaroni a darebáci. Ale odkedy im potrhali dištrikty a rozbili hrady, od rokov 1890, ich práca nebola nič intenzívnejšou ako katolíkov. Ba naopak, buditeľskú prácu u veľkých nás ľudu prevzali katolícki heckapláni na Slovensku. Ovšem nešlo to pod národnou viechou eminentne, ale pod viechou slovenského katolicizmu, maďaronmi a Szentivánovci, Žedéňovci, Bouyaovci, Tisovci, Banfyovci a Bal'tazárovci fažko napadnutého. A toto boli všetko zmaďarisovaní zemaní proteštanti.

Slovensko prišlo do pohybu od roku 1894, tedy od politicko-církevných bojov. A týchto sa súčasťnili výlučne katolíci. Boly riadené shromaždenia, schůze, pochody, na ktorých sa súčasťnily v nezmerných masách tisíce katolíckého slovenského ľudu. Ta sa tiahlo pod národnymi praporami za hudby národných piesni. Tam sa neraz vybušilo v ohromnú národnú demonštráciu, a to mnohokrát proti vôli vodcov. Založil sa časopis »Kresťan«, ktorý bol za času Bleškáňa a Šándorfiho hradbou a teplou hradbou slovenského katolicizmu. Neskôršie trochu odbočil, a

¹⁾ 1. června 1919, str. 12.

nechali ho katolici a založili si »Katolicke Noviny« v Skalici pod redaktorstvom dr. Jehličku a Jurigu.

Bolo to ohňa, zápal'u a rudolásky. Dokial luterani brali smotánku, zakladali banky, továrne, dielne, heliosy, sudodielne, a stali sa direktormi a právnikami, vtedy prišli katolíci na lavicu obžalovaných. Slováci pod vodcovstvom Martina mali sice časopisy: »Hlásnika«, »Národné Noviny«, »Černokňazníka«, »Slovenské Pohl'ady«. Ale tieto nikdy nevedely natrhnuť masu ľudu. Intelligenciu sice evanjelickú vychovaly, ľud ale išiel stále a konsekventne mimo, mnohokrát proti vodcom. To dokazuje zle palliovaná passivita. Vodcovia sice nešli do boja, čo mohlo zodpovedať ich ponimanni a kommodite, ľud ale v celých masách volil svojich najuhľadnejších nepriateľov a vrahov. Slováci nevedeli do 1896 roku za proteštantského vodcovstva ani jedneho mandatu dobiť. Práca katolíckych kaplánov a dedinských farárov musela prísť k tomu, aby driemajúce národné sily rozputnala.

Vol'by v Bezínku, Kubine, Biczne, Nitre, Stupare musely prísť, aby ukázaly svetu, že Slováci ešte žijú a že politicky ešte neumrely. Katolícka Slovač trpela hlad a biedu za národný prápor v Kubine roku 1896. Týmto podobných zjavov sme videli len za dob pronasledovania kresťanov v prvých troch stoliatiach. Ľudia boli biti, zatváraní, hladom a smädóm trápení. V Kubine vol'ba 1896 dňa 28. oktobra trvala 36 hodin bez pretrhnutia. Ľud za dva dni a skoro dve noci bol vyhnaný von z mesta ako malomocný. A tam so svojimi kňazmi a kaplánmi sedel a stál v sňahu, blate a zime; vo dne i v noci. Keď sa chcel kaplán alebo jeho veriaci vody napiť, bol zatvorený a žalárovaný. A za koho? Za Rudolfa Krupsa evanjelika, na ktorého každý katolícky farár odhlasoval. Farár bezínský Jozef Klochaň a farár Jokčanský Andrej Čižmář

boli zatvoreni do polozvalanej pajty. Ale predsa vydržali a nepopustili. Evanjelicky farári okresu Jána Hroboňa všetci hlasovali proti Slovákovi luteránovi Krupcovi za maďaróna Arpáda Kubínyiho. A aj tak len švindlom vedeli nepatrnu väčšinu na maďaróna dobiť. Takto to žiadal zaujem dolňokubinského luteranizmu. Pani farári a pani farárky by sa boľy musely rozísť so svojimi priateľmi uradníkmi, zemanmi, židmi a notármi v meste i stolici. Toto im ale ťažko padlo.«

Na to uvádí pisateľ doklady tak pádné, že nelze proti nim ničeho namítati: »Chcete-li viac vedieť o týchto atrocitach, prečítajte si výtečné dielo neboheho dr. Jula Markoviča, novomestkého lekára, »Môj politický process«. Tam on, ač práve luterán, verejné zoznal, že on patril k ľudovej strane, a obdivoval obetivní prácu klerú a katolíckého slovenského ľudu. O Ružomberku, o pohybe lúčanskom je celý svet dostatečne informovaný. Kto stvoril a pohnul tieto masy? Boli to — dla Bendu a Okánika — nič nerobiaci katolícki kňazi. Napochytie čo viem nesledovní kňazi a svetski bili odsúdení a pronasledovaní pro slovenčinu: Jozef Kačka 15 rokov kriminalu, farár v horskej dedinke v Donovaloca, Ferdiš Juriga 2 roky štátneho väzenia. Jozef Závodský, farár, 2 roky kriminálky. Florian Tomanek celý rok persekucu a žalárov i prehánaní. Stefan Fundárek, kaplan, pól roka kriminála. Andrej Hlinka 42 mesiasov väzenia štátneho, a z toho pól roka medzi cigáňmi. Kapláni: Stefan Mnohěl, Viktor Milan, Ján Hanuška, Andrej Bážik, Andrej Doránsky, Anton Kovalčík, Stefan Kofrít, Ladislav Moyš, Vendelín Húrka atd. museli preísť celú Golgotu utrpenia, dokial se dostali na nejakú bidárku, ale opustenú posledniu vesničku. O mladšej vrtve nehovorim. Čo o Kollarovi, Osvaldovi, Kmeťovi, Mišíkovi, Rojkovi, našich výtečnikoch,

všetko kňazoch? Zo žalárovaných a prenasledovaných evanjelíka známe len starého Čobrdu.»

Na jiném místě vysvětluje, proč se tolik mluví o protestantském buditelství. Příčinou toho byla protestantská reklama: »My tvrdíme, že budielskú pracú v slovenskom národě od 30 rokov v lvej čiustke katol. kňazstvo poučilo. Nemálo to sice nátěr tak výpukle národný ako u luteránov. Ale toho vinou je naša katolícká skromnosť, poddajnosť a mlčanlivosť. Keď evanjelický kňaz povedal podarenú kázeň na pohrebe, ako ku př. Simkovic senior na pohrebe Okaliho, tákž vyšla tlačou, to bolo historickou událosťou, ostal za to seniorom a referentom. Keď pan Vanovič na seniorálnom alebo dištriktuálnom konvente povedal dobre nacvičenu rieč na obranu protestantizmu, alebo luteranismu, to prišlo do všetkých časopisov. O tom se rozpisovalo celé týždne, ba mesiace, akoby bránil národ a slovenčinu.»

Adrej Hlinka v témže časopisu (4. června 1919) podal doklady o zásluhách katolíckého kněžstva slovenského na poli kulturním: »Pravda, katolícki kňazi pod tlakom neprajnej hierarchie, a svetskej moci nemohli vyvinúť tú sílu intenzivity a práce, akoby chceli. Slovákom byť do roku 1918 dňa 30. okt. značilo zriecť sa všetkého pohodlia, pokoja a kariery. Slovákom byť značilo pravé mučedelnictvo, lebo cirkiev ubíjal a utláčal liberálny a neverecký štát, Hierarchovia boli vyberaní z Maďarov, a ak bol odrodenný Slovák, to bol horší nad janičiára.

Ale hrdinské duše se našli. Volili radšej brdárky a persektáni, než zradu krov a matky. O tomto nám

dáva svedectvo nepodvratné historia. Pod menem učeného Tovaryšstva pracovali:

Štefan Palánek a Daniel Horčička ináč Sinapius. Samuel Hruškovič vydal piesne 1748.

Juraj Ambrosi z Kubine vydal r. 1694 Líbežné jadro.

Pavel Jakobej vydal 1695 Modlitebný poklad.

Pavel Doležal vydal 1746 Gramatiku.

A Bernolákovci Matuš Ridmüller: Konfessia katolíka, Beminus Smrtnik: Poklad Serafinský. Jan Robik: Vyložení o užitku katechismu. Štefan Dubricaj, Alexander Mačaj, Mikuláš Tomáši, Hugolín Gavlovič.

A zakladateľ Bernoláčtiny, Anton Bernolák z Oravy zo Slanice, tento duchový obor nemá žiadných zásluh o literatúra a národnú osvetu? Jeho diela Gramatica, Repertorium, Slovár, pravda, sú socialistom neznáme. Tichú prácu na Slovensku, ako aj v každom národe končili chudobní po dedinkách a brdárkách rozohnatí katolícki kňazi . . .

Fándi Jurko, Vojtech Gazda, Matěj Kyselý, Anton Benčič, Ondrej Mászároš, Wurm, Michal Rešetka, Jan Čaplovič, Martin Hamuliak, Anton Ottmayer, všetko sami obetiví priekopníci a to katolícki chudobní kňazi.

Nemáme my sice Kallára, Vajanského alebo Hviezdoslava. No veď týchto nerodí každá doba. A nemá ich dnes ani veľký francúzsky alebo anglický národ. Toto sú meteory, ktoré sa za storočie raz zjaví. Oni svietä celému svetu.

Ale máme našo nesmrteľného Janú Hollyho s jeho cyrillomethododoo, jeho milozvučnými »Selankami«. Máme najnovšie našo Orlova, Ustiánskeho, ktorí sú povolání rozptyliť tmu a zavádzanie oplzlým socialistom nám v oči hodenú.

No a na poli spoločenskej práce ktoby neznal nášho Kohúta, niekdy farára kubínskeho? Spolky po-

travné po celom Slovensku vedú sami kňazi, a to bez toho, žeby vyberali každú sobotu korunky. Jaký časopis, leták, novinky, spis, to všetko pochodí od kňazov. Prvý predseda Matice Slovenskej bol Štefan Mojzes, kňaz-biskup; prvým a neunavným jej tajníkom bol mnoho preháňaný František Sasinek, kňaz. —

Zakladateľom museálnej spoločnosti tiež nebol iný ako náš nesmrtný Andrej Kmeťko, niekedy farár preňčovský. Tento dedinský, chudobný farár chodil z Preňčova po celom Slovensku, shromažďoval starožitnosti, ukládal kamienky, vytláčal rastliny až nasbieral svoje nesmrtné herbárium a založil museum v Turčianskom Sv. Martine. V tom samom čase, keď Andrej Kmeť, z 300 zl. žijící pensista, podaroval všetkú svoju prácu, všetek svoj trud národu, vtedy Holuby, proteštant, svoje sbierky predal za pekný groš na Moravu. Hlā kňazi nerobili nič za národ. —

Aj dnes predsedom museálnej spoločnosti je Štefan Mišik, 75ročný, v zapadlej horskej dedinke účinkujúci katolícky kňaz, hnilecký administrator.

A 50.000 členov počítajúci spolok sv. Vojtecha, kto založil? Dr. Andrej Radlinský, kúfanský farár. On obetoval tomuto spolku nielen svoju hlbokou vedu, ale aj svoju česť, bo len za odvolanie pravoty pre ublíženie na cti môhol docieľiť u maďarskej vlády potvrdenie spolku. Annale tohoto spolku, jeho prachom zapadlé pergameny a pulty nad všetku pochybnosť jasnejšie hlásajú, že jaká činnosť litterárna, alebo hospodárska je u slovenského katolíckého ľudu, tu previedla katolícke kňazstvo.

Nebolo by Abecedára, keby nebolo Zaymusa, nemali by sme kalendára, keby nebolo katolíckych kňazov, nebolo by katolíckych novin, keby nebolo Hromadu Antona, redaktora »Svätej Rodiny«, Šte-

fana Moheľä, redaktora »Duchovného Pastiera«, Mateja Livy, redaktora »Katolickej Knižnice«. A toto sú všetko katolícki chudobní kňazi a kapláni.«

V jiném čísle »Čecha« (21. ledna 1920) vysvětluje »kňaz-Slovák«, proč nemohlo slovenské kněžstvo jít v národním ohledu s luteránstvím, představeným Sv. Martinem: »Katolicke duchovenstvo nechcelo nijak pod vodcovstvo a komando »Národních Novin«, ponevác v nich videl, ako aj skutečne bol, utlumený a zle krytý protestantismus. Katolicke duchovenstvo — na malé prononcirované výminky — nikdy sa neklonilo k Martinu. Dôkazom toho boly každoročné martinské slavnosti. Do Martina prišlo päť, sesť katolíckých kňazov, kdežto protestantský štáb sa ustanovil v celom svojom počte. Vodu s ohňom nevedeli spojiť. Katolícki kňazi uspokojili sa s predplatkom »Národních Novin«, s čítaním »Pohl'adov«, spisov Vajanského, Hviezdoslava, Sladkoviča; odobrovalo ich čistú krásnu a rydzu Slovenčinu, osobne ale Martin nikdy nevyhl'adávali, politicky ho za vodcu neuznávali, ba doprosta mu vyhýbali, trebárs tam bola kedysi Matica, Národné shromaždenie, a najnovšie dielo chudobného sice, ale katolickeho kňaza Andreja Kmefa: slovom muzeum. Katolicke kniazstvo stálo na čisto katolíckom a dogmatickom základe. Nechcelo nijak hrať rolu farizejskú, a takto aspon trpne odobrovat protestantismus a Luterov odboj proti Rimu. Martin ostal vodcem bez vojska.«

Katolícké kněžstvo slovenské bylo, jak vidno, v národnostní akci mnohem prozíravější nežli kněžstvo z Čech, které přehlíželo zakuklené tažení proti katolictví v t. zv. všenárodních podnikách.

Z uvedených dokladů vysvítá, že katolícké kněžstvo slovenské se vždy horlivě zasazovalo o zachování své řeči a tím podstatně přispělo k zachování Slovenska naší republice.

B. Podkarpatská Rus.

O podílu katolíků na osvobození této zemičky víme dosud málo, ale co víme, to jest jim rozhodně ke cti. »Journal des Débats« ve své illustrované příloze o Československu (z dubna 1921) přinesl tuto zprávu: »Národní myšlenka se velmi živě projevovala u podkarpatských vystěhovalců v Americe. Následující příkladu ostatních Slovanů, povznesli své národní smýšlení. Nejvzdělanější z nich sdružili se v počtu devadesát tisíc osob v náboženské jednotě, řečené »Bratrská Unie Rusů řecko-katolických. Na ní závisely sokolské jednoty.« — Tedy připojení Rusínů k nám je původu katolického. To stačí úplně!

C. Katolíci v území plebiscitním.

1. Na Hlučínsku.

Jestliže se jistí »nestranní« posuzovatelé snaží snížit vlastenecké zásluhy katolictví na Slovensku, pak o něco podobného se ani pokusiti nemohou ohledně Moravců v Pruském Slezsku. O Hlučínsku je nesporně dokázáno, že čeština tam byla udržena jenom zásluhou katolictví, kdežto protestantismus tam podporoval germanisaci. Proto jest to katolictví, které má největší zásluhy na opětném připojení tohoto kraje k českému státu.

Uvádíme o tom úmyslně řadu dokladů z časopisů protikatolických. »Lidové Noviny« ze dne 12. června 1919 napsaly: »Ratibořský Oberschlesischer Anzeiger chce dokazovati, že okres hlubčický je čistě německý. I když lid v některých vesnicích mluví až dosud moravsky, přece se v kostelích káže německy, a to prý na přání lidu samého. Tak v. Násilí

se káže čtyřikrát německy a jednom moravsky, v Bránicích třikrát německy a po čtvrté moravsky, ve Vahovicích, Jakubovicích a ve Vodce přijde na dvě německá kázání jedno moravské. V Bavorově se káže střídavě německy a moravsky. V evangelických dědinách okresu hlubčického není nikde moravské bohoslužby. Tak ve Štibořicích moravské bohoslužby již před 40 roky zahynuly. Poslední moravský pastor Svoboda odešel ze Štibořic počátkem 80. let minulého století. Jeho následníkem byl pastor Scholc, a když ten odešel, pastor Flebig, který až dosud úřaduje. Oba pastoři neznali moravsky, a přec si je obec zvolila. Naopak sama obec žádala, aby moravské bohoslužby přestaly. Ano starosta Vilém Gotzmann dal návrh, aby moravské modlitební knížky byly nahrazeny německými. Stalo se tak prostřednictvím pastora Flebiga. Dnes ve Štibořicích žije 1100 obyvatelů, kteří všichni mluví moravsky, avšak sotva 100 jich zná číst a 10 moravsky psát. V Bránicích byla až do roku 1892 česká farní knihovna, které prý však nikdo neužíval, protože lidé neumějí česky čísti. Na prosbu obce byla zaměněna německou. Tolik německý list. — Podotýkáme: Není pravda, že lid sám přál si německé kázání. Naopak, četli jsme často v Katolických Novinách protesty proti vytlačování moravského zpěvu z kostelů. Tak dne 11. září 1909 byl v Katolických Novinách protest, že v Násilí přestal již delší dobu zpěv moravský. Pisatel se proti poněmčování kostela ostře ohražuje a žádá dotyčné úřady, aby postaraly se o spravedlivé rozdělení zpěvu a kázání. I z druhých farností četli jsme protesty proti vytlačování moravského jazyka z kostela. Není pravdou, že lid sám žádá odstranění moravského zpěvu a moravských kázání, stalo se tak proti jeho vůli. Byli to úředníci a učitelé, kteří podali návrh na farní úřad, aby se častěji německy kázalo a zpívalo. Jak vidno, povolovali evangeličtí pa-

stoři germanisaci více než katoličtí faráři. Doufejme, že lid náš bude se domáhati svých národních práv, o která byl staletou germanisací oloupen.«

Pražský »Čech« ze dne 12. srpna 1919 uveřejnil důkladný výtah z článku Adamusova o Hlučínsku, uveřejněném v liberálním »Moravsko-Slezském Sborníku«. Autor v něm podrobuje důkladné kritice poměr náboženství k Moravcům a na konec i on uznává zásluhy katolictví. Nejprve poznáváme kousek novodobé historie katolictví a češtiny na Hlučínsku:

»Germanisace školou u Moravců nastoupila hned po záboru Slezska 1742. Do roku 1764 dána lhůta, od kdy nesměl býti ustanoven učitel neznalý němčiny; stejné nařízení platilo o farářích a řeholnicích.

Zákony těmi docíleno, že do r. 1848 škola pruská byla úplně německá.

Po tomto roce, kdy otřesena vláda osvíceného absolutismu, pruští Hohenzollernové jednak z příčin politických, jednak také nuceni duchem doby, povolili, že německému jazyku mělo se učit na nejnižších školách pomocí mateřštiny. »Značně zeslaben byl germanisační vliv školy kněžstvem, kterému svěřen dozor nad školami. Jako synové z lidu a nejbliž lidu stojící neulpěli na liteře zákona pruského, třeba i mezi nimi byli četní snaživci pro pruského ducha ve škole i v církvi. Výchova školy pruské nesla se směrem církevním. Co platilo pro protestanty, využito bylo hojnou měrou i katolickým duchovenstvem.« Pro školy Moravců napsal slabikář s knihou učebnou vlastenecký kněz a buditel lidu svého Cyprian Lelek, známý také sbíráním národních písní. Jeho slabikář zůstal až do r. 1873 učebnicí v moravských školách na Modré.

Na gymnasiích hlubčickém a ratibořském učili se žáci po 2 hodiny týdně jazyku českému jako předmětu nepovinnému podle mluvnice Žákovy a čítanky

Čelakovského. Kromě toho i v semináři hornohlohovském vyučováno češtině 1 hod. týdně. Ještě r. 1865 bylo v Pruském Slezsku 52 škol moravských.

Čeština z nich odstraněna úplně roku 1873: pyšný duch prušácký po letech sedmdesátých nad vítězstvím u Sadové a ještě více u Sedanu a Gravelotte projevuje se v moravských a polských školách úplným vytištěním mluvy mateřské. Nařízení, že ani náboženství nesmí býti vyučováno mateřským jazykem, souvisí patrně s t. zv. »kulturním bojem«. Vystoupilo-li tedy kněžstvo proti nařízení onomu a žádalo-li aspoň v náboženství chvíli pro jazyk slovanský, jest tento odpor v příčinné souvislosti s celkovým statečným bojem katolického kněžstva proti »kulturním zákonům.« . . . V tomto zápase šli katol. kněží moravští ruku v ruce s duchovními polskými, jako vůbec po té stránce obě národnosti vzájemně si pomáhaly.

Náboženství nejdéle se udrželo na školách českých. R. 1874 objížděl školní dozorce moravské obce a zjišťoval, do jaké míry školní děti němčinu si již osvojily: kde se může katechismu vyučovati hned a kde jest třeba ještě roční lhůty. Některé obce dobrovolně žádaly, aby se s německým vyučováním ihned započalo, jiné však prohlásily, že děti jejich ještě tak daleko nepokročily, ty dostaly lhůtu do 1. května 1875. Jednotlivé doklady tohoto boje nejsou bez dojímavosti. Tak v hlubčickém kraji odstraněny byly i české pouťové písně a kázání, než lid německých písní nezpíval.

Počátkem r. 1878 jako zvláštní milost dovoleno vyučovati náboženství na nejnižším stupni opět v řeči mateřské; tento ústupek jest však darem ilusorním, neboť za 18 let potom zrušila vláda pruská platnost bohosloveckých studií, vykonaných na zahraničních učilištích. »Tím znemožněno bylo bohoslovcům z prus. Opavska vzdělávati se v Olomouci, ný-

brž odkázáni byli jen na Vratislav a tak se stalo, že kněží v moravských obcích znali nedostatečně spisovný jazyk, hovoříce nanejvýš rodným lašským nářečím. Tím čeština odsouzena k naprostému živoření, neboť je přirozeno, že kněz národně neprobudilý, německým studiem jen v němčině náležitě zběhlý, považoval moravské kázání za trapnou přítěž, jejímž odstraněním ubylo mu práce i mrzutosti.«

O germanisaci nejvíce se přičinili učitelé ať z vlastní vůle, ať z nátlaku. Jsou to buď odrodilci nebo Němci, kteří tím ochotněji a horlivěji propůjčují se vládě, poněvadž zvlášť zasloužilí dostávají z »Ostmarkenvereinu« různé »Zulagy«. Neomezují činnost svou pouze na školu, ze které přes všecku dresuru propouštějí děti německy neznající a moravsky neumějící, z důvodů germanisačních ujímají se i mládeže odrostlejší a silně agitují mezi dospělými. Pořádají hry a zábavy, zakládají knihovny a šíří německé noviny, »takže při té horlivé činnosti germanisační národu zůstává nejdéle věren dělník a sedlák. Co překročí práh rodné půdy, anebo změní selský kabát, opouští nejen svůj jazyk, ale i zbytky charakteru národního, stává se: »Ich bin ein Preusse.«

Škola pruská »nebudí v lidu citu, nezušlechťuje mysl a srdce, vštěpuje lidu bázeň a úctu strojenou k vrchnosti, zkrátka činí z žáka článek mašinerie pruské, budí v něm instinkty materialismu, učí je vojenskému pořádku zevnějšímu . . . ale duch je zanedbán, tupý.«

Snesitelnější jest život pro moravské dítě na škole katolické, kde je svornost mezi farářem a rektorem, kteří, když pocházejí z domácího lidu moravského, zákonu vyhoví, ale mírní hroty školních zákonů pruských. Nejhuře je tomu na školách simultánních, jichž rozvoj a rozmnožení podporuje pruská vláda, dosazujíc na ně učitele evangelíky z německých krajín, kteří jsou nejhorlivějšími strážci pru-

ské metody vyučovací. Z takových škol za krátko i veselý smích slovanských dětí zmizí. Německy neznají, moravsky nesmějí, neboť rectoru jeho »adjuvantu« (podučitel) je dovolen recept hole proti moravštině. Proto Moravci se houževnatě brání simultánním školám, spatřující v nich útok ne tak na svou národnost moravskou, jako spíše na svou víru katolickou, kterou lid stotožňuje se svou národností moravskou.«

»Nejvíce pro školu učinili někteří faráři katoličtí, a to ti, kdož odbyli si bohosloví ještě v Olomouci. Jak mohli, tak snažili se naučiti mládež při náboženských hodinách psáti moravsky a čísti švabachové české knížky. Vydávali se tím nepříjemnostem se strany školních inspektorů, ale leckterý nebál se ani trestů.« Mladší kněžstvo, odchované v německých seminářích, bohužel nemá již toho nadšení ani zájmu, samo propadajíc vlažnosti a lhostejnosti. »To už nejsou Lelkové a Jurečkové staršího pokolení!« Popruštělé kněžstvo je lidu zlým příkladem po stránce národní.

Kněží, nejlépe pozorující výsledky zvrácené výchovy školní, domáhali se nápravy. Rodičům radili, aby koupili české katechismy a bible v Opavě a doma sami učili děti své náboženství. V »Katolických Novinách« stále je výzva: Učte své děti moravsky! Na dekanátních poradách několikrát se už domáhali, aby děti ve škole učili se náboženství moravsky; ovšem že bez výsledku. Žádost v té příčině, kterou přednesl sám děkan hlučinský Stanke jako poslanec německého říšského sněmu v Berlíně, byla odmrštěna, ježto školy byly prohlášeny za »rein deutsch«. A přece ještě r. 1899 — tedy před 20 lety — z 8080 dětí na děkanství hlučinském bylo jen 189 dětí německých, 221 moravského i německého jazyka znalých a 7720 pouze moravských. Ovšem od těch dob mnoho se k horšímu změnilo a sám pisatel

zmiňené studie, jenž Moravce v letech 1912—13 navštívil, ztratil již víru, že lid ten padesát let přečká.

Střední školy jsou v Hlubčicích, Ratiboři a Hor. Hlohově; ty jsou i Moravci navštěvovány. Gymnasium hlubčické je katolické, proto je nejvíce navštěvováno studenty z moravského kraje a rodiče s důvěrou svěřují tomuto ústavu své děti, kdežto střední školy v Ratiboři jsou simultanní, k nimž chová katolický lid nejen moravský, ale i polský nedůvěru. Vláda to postřehla a proto nařídila pro Hlubčice numerus clausus, aby tak zajistila příliv ústavu ratibořskému. Na středních školách, jak výše řečeno, nevyučuje se jazyku českému ani jako jazyku nepovinnému od r. 1873. Zato učí se vedle povinné latiny a řečtiny jazyku francouzskému, anglickému, ano i hebrejskému (4 hod.) a polskému (od r. 1894 po 2 hod.) — ale neučí se jazyku domorodého lidu moravského. Pouze bohoslovci v dobrovolném kroužku v semináři v Bratislavě vzdělávají se poněkud v jazyce mateřském, více ovšem z potřeby než z nadšení. Pro kraj moravský vycházejí učitelé z paedagogia v Horním Hlohově. Vzdělávání jsou na způsob bohoslovců v seminářích. Ovšem že za dobu čtyř let, odloučení od světa a řízení osvědčenými strážci pruského ducha, vracejí se zcela přetvořeni do svého rodného kraje, oddáni tělem i duší vládě; vycházejí ne jako vychovatelé mládeže, nýbrž více jako úředníci. »Proto také mezi učiteli v moravském kraji není skoro ani učitelů, kteří by přáli aspoň trochu moravskému jazyku. »Znám kraj« — doznává autor — »ale nikde jsem nenašel učitele, který by aspoň byl tajným přítelem lidu moravského.«

Nesmírně důležitým jest závěr článku: »Vira katolická podporovala na rozhraní odpor proti germanisaci částečně. Kde bylo více evangelíků, tam nastalo brzké poněmčení. Hlubčicko bylo už ve středovku poněmčeno z velké části. Vlivem evangelíků

poněmčilo se rychleji obyvatelstvo Drslavě, Bránice, farnosti třebamské a vlivem Stibořic evangelických i městečko Sudice rychle se poněmčuje. Zpěv lidu z kostela vyhání vlada pomocí školních dětí, které nacvičí ve škole církevní písně německé a pak v kostele v neděli zpívají. Tak lid i v chrámě je umlčen.»

Podáváme nyní doklad, jak se chovali katolíci v době plebiscitu. Čteme o tom v »Lid. Novinách« z 25. června 1919:

»M o r a v c i n a R a t i b o ř s k u. Po vyhlášení mírových podmínek nastal ve smýšlení Moravců obrat. Kdežto dříve jediný český list pruských Moravců Katolické Noviny byl rozhodně proti připojení moravského kraje k československé republice, přinášejí nyní skoro v každém čísle články, ve kterých nenápadně agitují pro připojení. Tak v posledním čísle ze dne 14. června přinesly Kat. Noviny delší úvodník, ve kterém dokazují, že v hospodářském ohledu bude Moravcům při československé republice mnohem lépe, než při Prusku. Článek končí: Proto neprávem straší němečtí agitátoři lid moravský, že se u Čechů bude míti zle. Zajisté ani v Československu nebudeme míti nebe na zemi. Ale když si Moravci rozváží, do jak velké hospodářské bídy by na celá pokolení upadli, kdyby při Německu zůstali, pak budou každodenně Bohu na kolenou děkovati, když rozhodnutím mírové porady od žalostného osudu německého národa zachráněni budou. Podobně i v druhém článku rozptylují Kat. Noviny strach Moravců před kulturním bojem. Že i Poláci se ucházejí o přízeň pruských Moravců, nesmí nám býti podivným. Tak hornoslezský polský list Kuryer Slaskie by Moravcům rád namluvil, že při české republice jim nebude tak dobře, jak by jim bylo ve spojení s polskou republikou. Polský list využívá protináboženských štvanic v Praze, aby moravský lid si přál přidělení k Polsku. Kat. Noviny na to odpovídají: Když máme

od Pruska býti odděleni, pak chceme raději náležitě Čechům, poněvadž také naši předkové byli Čechy. K tomu všemu podotýkáme, že pruská vláda tuto samovolnou agitaci pro českou republiku netrpí, a že byl redaktor Kat. Novin farář Otava v Kobeřicích dán pod vojenský dozor.«

Při těchto obětech, jaké katolictví přineslo pro naši věc na Hlučínsku, jest přímo nepochopitelno, že i tam jistí lidé by rádi mluvili o účtování — s Římem, nepřitelem českého národa. Ozvěnou hesla pryč od Říma však tam jest heslo: »Pryč od Prahy!«

2. Těšínsko.

Plebiscit na Těšínsku je pro nás vysoce poučným a to proto, poněvadž se dál ve znamení boje protestantismu proti Československu. »Lidové Noviny« z 23. srpna 1919 přinesly zprávy:

»V těchto dnech byl zachycen oběžník profesora Stonadevského, evangelického faráře v Těšíně, vyzývající všechny evangelické pastory na Těšínsku, aby do soboty poslali Stonadevskému arch papíru, jenž by na jedné straně obsahoval toto prohlášení: »Splnomocňujeme pana Kolisze, evangelického pastora v Těšíně, aby na mírové konferenci v Paříži prohlásil jménem našeho evangelického sboru, že evangelíci na Těšínsku si přejí připojení k polské republice. Pan profesor Kolsz potřebuje plné moci do soboty, poněvadž v neděli odjíždí do Paříže, aby mírové konferenci přinesl nový nefalšovaný důkaz smýšlení těšínského obyvatelstva.«

Přímo nečestno jest, že liberální listy snažily se z největšího protičeského agitátora učiniti — katolického kněze, ač to byl protestantský pastor. Je to pověstný P. Londzin, o němž »Den« přinesl 19. března 1921 zprávu:

»E v a n g e l i c k ý f a r á ř Michejda z Návsi na Těšínsku jest nyní jako Reger a Londzin velikým

všepolákem před Bohem a lidmi. Zahořel láskou ke Krakovu a nemůže přijít na jméno Čechům. Na přípravném sjezdě evangelických Slovanů horoval ještě pro Čechy.«

»Lidové Noviny« dokonce otiskly v době plebiscitu karikaturu, předvádějící pastora Londzina v obleku katolického kněze! Snad k tomu více poznámek netřeba!

VI.

Katoličtí světcové a náš národní odboj.

Míníme tím poměr našich národních patronů českých k našemu osvobození. Jest třeba této věci věnovati zvláštní pozornost, neboť celé české veřejnosti jest vnucen názor, jakoby při našem odboji bývaly byly působily jenom husitské ideály.

Předně si všimněme sv. Jana Nepomuckého. Dnes byly jeho sochy na nesčetných místech zničeny a znesvěceny tím nejhanebnějším způsobem. Příčinou tohoto vandalství stala se okřídlená fráze, že prý jeho sochy a uctívání byly svědky našeho národního pokoření. Tak mluví pouze lidé špatně informovaní. Americké doklady nám dosvědčují, že úcta svatojanská byla takřka hybnou pákou našeho odboje v Americe.

Na den sv. Jana Nepomuckého konaly se u našich amerických krajanů ty největší manifestace za naše osvobození. Nejdůležitější z nich se konala roku 1917 v plzeňském pavilonu v Chicagu. Agitační brožura »Pro vlast a národ¹⁾« při tom zdůrazňuje, že to bylo »v den sv. Jana Nepomuckého«. Jí bylo docíleno, jak jsme již jinde ukázali, společné akce katolického »Syazu« s liberálním »Sdružením«. Jak při tom působilo výročí patrona českého, sv. Jana Nep., toho důkazem je přípis zaslaný Msgrem Bouškou. Zněl takto:

¹⁾ Str. 6.

»Ke schůzi na den sv. Jana Nep. v Plzeňském pavilonu přeji mnoho zdaru a Božího požehnání. Necht' sv. Jan Nep. za dvě leta patří s mostu kamenného nejen na svobodnou Prahu, ale na celé svobodné Čechy, Moravu a Slezsko. Můj pozdrav shromážděnému lidu. V úctě oddaný E. A. Bouška.«

Sv. Jan Nepomucký byl tedy vyvolen takřka za patrona rodící se jednotné osvobozovací akce amerických Čechů a jeho socha na Karlově mostě byla symbolem našeho osvobození! Jaká tedy ironie, že v den prvního svátku svatojanského v českém státě měla právě tato socha býti shozena do Vltavy rukou zločinnou!

Jest rovněž příznačno, že v našem národním odboji se vyznamenaly zvláště dvě osady nesoucí jméno sv. Jana Nep. Tak oběžník »Svazu« z 15. prosince 1917 vypravuje o národní slavnosti v Detroit. Na ní i »strana svobodomyšlná byla . . . velmi silně zastoupena. Dp. Josef Janeček, farář osady sv. Jana Nep., byl duší celého toho podniku, jemuž věnoval mnoho práce a času.« Velmi čilou agitaci mezi americkými Čechy konala osada sv. Jana Nep. v Milwaukee, která se roku 1918 v létě rozhodla »učiniti pokus získati jednoho každého člena z osady za člena Národního Svazu českých katolíků.«¹⁾

Roku 1918 »na den sv. Jana Nep. byla na Hostýně a v Atwood, konala se veliká národní slavnost, kterou probuzeno bylo národní uvědomění a nadšení mezi tamním našim dobrým a obětavým lidem v plné míře . . . Při schůzi, na níž měl (p. Jelínek z Omahy) slavnostní řeč českou, založena byla mohutná odbočka Národního Svazu.« Na to se dovídáme velezájímavou zprávu: »Pak byl nucen vyhověti žádosti Američanů a pořádati anglickou přednášku o Čechách v okresním městě. A při tom se stalo něco vel-

¹⁾ Oběžník »Svazu«, srpen 1918.

mi zajímavého. Úřady vyhlásily po dobu řeči p. Jelínka svátek a následkem toho obchody a úřadovny byly po dobu dvou hodin zavřeny a kde kdo šel na přednášku.« — Tedy: americké úřady vyhlásily v den sv. Jana aspoň na dvě hodiny národní svátek, a'e ve vlastech tohoto světce usiluje se o zrušení jeho svátku, třebas byl slaven po celá století! Není to hanba?

Nyní k vůli zajímavosti postavíme proti českoamerickým katolíkům evangelíky. Na sv. Jana Nep. 1917 rozloučili se katolíci s Rakouskem ústy Hynka Dostála, který ostře odsoudil ty, kdož »v kaiserovi vidí poloboha, vidí v něm Bála, jemuž by ochotně i naši svobodu obětovali, aby jej a jeho tyranský trůn zachránili!« Tak mluvil katolík. Jak ale smýšlí o císařích evangelíci? Jest příznačno, že v té době, kdy katolíci byli již s Rakouskem dávno hotovi, že tehdy ještě »v českoamerickém kalendáři protestantském »Pionýr« na r. 1918 zařaděn je zemřelý císař František Josef I. — mezi evangelické svaté, vedle Husa, Komenského, Josefa II.«¹⁾ Jaký to kontrast! Tupený sv. Jan Nep. byl patronem osvobozovací akce českých katolíků amerických, zatím co do nebe vynášení Hus a Komenský byli v té době posazeni mezi rakouské císaře!

Při sv. Janu Nepom. nelze opominouti těch, kteří jsou mylně prohlašováni za vynálezce jeho uctívání. Jsou to Jesuité. Ani ti se nechovali k našemu osvobození nepřátelsky. Pracovník liberálního »Sdružení«, bývalý konsul čs. v Tokiu, uveřejnil své vzpomínky v »Moravské Orlici«. V nich (roč. 1920, čís. 279, str. 3) píše: » . . . také velmi rád vzpomínám, jak k přednášce pozvala mne fakulta jesuitské uni-

1) »Hlídka« (Brno), 1920, 570.

versity v St. Louis a jak docela přátelsky a vlídně jsme hovořili o otázce rozluky v budoucím československém státě.«

Neméně působila i úcta sv. Václava, který byl katolíkům představitelem národní neodvislosti. Tak tomu bylo doma i za hranicemi. Hynek Dostál trpce si stěžoval na svatojanském sjezdě 1917, kterak nepřátelé »národ náš o svobodu oloupili, korunu sv. Václava do sklepení kostela sv. Víta zakopali a místo koruny slávy a svobody — trnovou korunu naši slavné Čechii na hlavu vsadili a ruce jí spoutali.«¹⁾ Proto jako na den sv. Jana Nep., tak i v den sv. Václava se manifestovalo pro naše národní osvobození. Srpnový oběžník »Svazu« (1918) ohlásil takovou národní slavnost ve Wilson, Kansas, při které mělo dojít k založení místní odbočky »Svazu«. Velmi silná jeho odbočka byla roku 1917²⁾ založena v Pittsburku a sice v osadě sv. Václava. U nás jsou nejlepším důkazem myšlenky svatováclavské, jakožto myšlenky osvobozené, prohlášení katolických kněží, v nichž se mluví o dědictví svatováclavském a v nichž se kněží utíkají pod ochranu sv. Václava.

Stejně působila i myšlenka cyrillo-methodějská, jsouc symbolem společného úsilí o osvobození všech utiskovaných Slovanů. Tak Hynek Dostál ve zmíněné již řeči nevzpomínal pouze na sv. Václava, nýbrž i na sv. Cyrilla a Metoda. A jestli ta uzavřená koruna Svatováclavská mu byla tlumočnickem našeho národního ujařmení, pak doba sv. věrozvěstů mu byla dokladem naší někdejší velikosti. To pak mu bylo pobídkou pro naše osvobození, neboť položil posluchačům tuto otázku: »A ten a takový národ, s takovou minulostí, že by neměl práva na úplnou samostatnost a svobodu?«³⁾ Jak působila idea cyrillo-

¹⁾ Pro vlast a národ, 34—35.

²⁾ Oběžník ze srpna 1917.

³⁾ Pro vlast a národ, 30 a 31.

netodějská u nás, toho důkazem je zmíněná manifestace velehradská (1918), kde na hrobě sv. Metoděje skládalo třicet tisíc zemědělců naši národní přísahu. V kněžských manifestech se setkáváme několikrát se zmínkami o dědictví cyrillometodějském. Patrně z toho, že obě ideje — svatováclavská i cyrillometodějská šly pospolu a to proto, že se vzájemně doplňovaly. Sv. Václav byl představitelem velké Čechie a sv. Cyrill a Metoděj velkého Slovanstva.

To pozorujeme i u našich legií v Rusku, kde první dva prapory nesly jméno sv. Václava a sv. Cyrilla a Metoděje. Třeba to zvláště zdůrazniti, neboť později jména těchto katolických světců byla odstraněna a místo nich »překřtěny« prapory jménem Husovým a Žižkovým. Mělo to působit na venek dojmem, že legie byly vedeny jen duchem husitským, t. j. protikatolickým. Tuto věc po zásluze odsoudil prof. Peckař, jenž proti Hrubému napsal.¹⁾ »Také mínění dra Hrubého, že národ český vzkřísila revoluce, t. j. naši legionáři, »již psali si na prapory: Mistr Jan Hus, Jan Žižka, Jiří z Poděbrad« potřebuje korektury potud, že prvé české pluky za hranicemi proti Rakousku postavené nesly jméno sv. Václava a sv. Cyrilla a Metoděje. Teprve za ruské revoluce byl pluk svatováclavský přezván jménem Husovým.«

Skromné tyto doklady nad světlo jasněji svědčí, že náš národní odboj byl prostoupen i prvky katolickými a že naše osamostatnění nebylo výsledkem samého husitismu, socialismu a volné myšlenky, jak by dnes jistí lidé rádi dokázali.

— :: —

OBSAH:

Předmluva	— — — — —	7
I. Papež Benedikt XV. a Dohoda	— —	8
Nechť centrálních států k papeži 9—10. Papežova nesirannost 10—11. Mírový projev (1917) 11—13. Židé a zednáři proti němu 13—14. Protestantská povaha německých ukrutností 14—15.		
II. Benedikt XV. a osvobozovací akce Čecho- slováků	— — — — —	16
Papež pro práva malých národů vůbec 16—17. Sv. Stolice podporuje akci čs. katolíků amerických 18 až 21. Papež vyslovuje sympatie Čechoslovákům v Itálii 21. Přimlouvá se za Čechy u Wilsona 21.		
III. Osvobozovací činnost českých katolíků za hranicemi	— — — — —	22
Vznik Národ. Svazu čs. katolíků v Americe 22—29. Katol. kněží a Masaryk 29—33. Finanční činnost Svazu 33—36. Podíl katolíků na osvobozovací akci 36—37. Republikánský útvar čs. státu původu katolického 37—38. Čeští katolíci pro legie 38—41. Amerika schvaluje rozbití Rakouska 41—42.		
IV. Katolická strana a náš národní odboj	—	42
A) Čeští katolíci v době persekuce	— —	43
Utrpení kněží-vlastenců 43—45. Katolický řeholník		

ochráněncem uvězněného Kramáře, Rašina a j. 45—48. Katolíci za hranicemi zakročují ve prospěch Kramáře 48—49. Katolická strana pro zmírnění persekuce 49—50.

B) Politika katolické strany za války — — — — 50

Katolíci jdou s Českým Svazem 51—52. Květnový manifest, katol. strana proti dualismu 53. Katolíci proti Seidlerovi 54—55. Řešení české a jihoslovenské otázky 55. Čtrnáct bodů Wilsonových a Tříkrálová deklaráce 55—56. Liberální poslanec Stránský proti národu 57—58. Katolíci na půdě deklarací s celým národem 58—59. Katolíci proti min. Černínovi 59—60. Projev biskupa Doubravy a postavení episkopátu 60—61. Křesť. sociální sjezd v Brně (1918) pro národní požadavky 62—63.

C) Náš národní advent — — — — 63

Politika katol. strany v té době 63—65. Němci o ní 65—66. První pokus nařknouti katolíky z rakušáctví 66. Projevy katolické současně zabavovány rak. censurou 67. Založení jednotné katol. strany 67—68. Kněžské manifesty pro československý stát 68—76. Liberálové uznávají důležitost poslání katol. kněžstva 76—77. Katol. lid pro čs. stát 77—80. Orel a katol. omladina činí totéž 80—83.

V. Národní práce katolíků na Slovensku, Podkarpatské Rusi a v území plebiscitním — 83

A) Na Slovensku — — — — 84

Katol. kněží duší slovenského hnutí 84—85. Svědectví luterána dra Markoviče o tom 86—87. Zásluhy katol. kleru na poli kulturním 87—90. Katol. kněží a luteránští vlastenci 90.

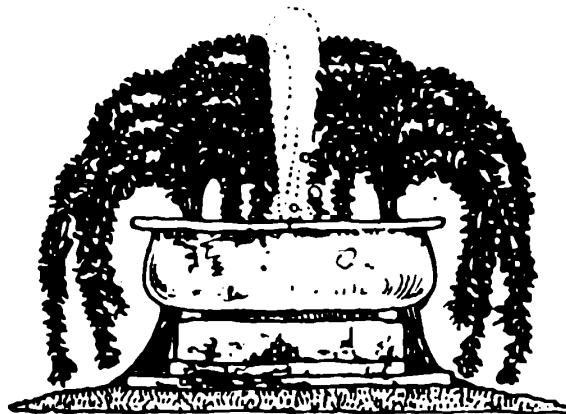
B) Podkarpatská Rus — — — — 91

Řeckokatolické sdružení americké duší odboje 91

1. Na Hlučínsku: Čeština udržena jen zásluhou katolíků 91—95. Vlastenecká činnost katolického kněžstva 96—97. Protestantismus podporoval germanisaci 97—98.

2. Těšinsko: Plebiscit bojem protestantů proti čs. republice 99. Podvod s farářem Michejdou 99—100.

VI. Katoličtí světcové a náš národní odboj — 100
Sv. Jan Nep. patronem českého odboje v Americe 100—102. Hus a Komenský mezi rakouskými císaři 102. Jesuité a čs. odboj 102—103. Kult svatováclavský 103. Idea cyrilometodějská 103—104. Prof. Peckař o husitských prvcích v našem odboji 104.

„KNIHOVNA OBNOVY“.

Sv. 1.-I. Bohumil Zahradník: *Přátelé lidu*. 100 str. Kč — 80. —
Sv. 1.-II. Eduard Brynych: *Štít víry*. 108 str. Kč 1.— sniž.
— Sv. 1.-III. Dr. Fr. Šulc: *Zpráva o diecéšním sjezdu ka-
tolíků r. 1897*. 240 str. Kč — 60. — Sv. 1.-IV. Fr. Mimra:
Obrázky ze smíšené osady. Rada I. 168 stran. Kč 1.10. —
Sv. 1.-V. Fr. Mimra: *Obrázky ze smíšené osady*. Rada II.
460 stran. Kč 3.—. — Sv. 2. Dr. Václav Rezníček: *Zpráva
o visitaci far kraje čáslavského 1783*. 112 str. Kč — 80. —
Sv. 3. Eduard Brynych: *Duch katolické obnovy*. 728 str.
Kč 5.—. Sv. 4. Eduard Brynych: *Kříže a kalichy*. 440 str.
Kč 3.—. Sv. 5. Dr. Václav Rezníček: *Zpráva o visitaci
far kraje chrudimského*. 96 stran. Kč — 80. — Sv. 6. Dr.
Václav Rezníček: *Královéhradecké vzpomínky*. 200 str.
Kč 2.—. — Sv. 10. Pozorovatel: *Zrcadlo pokrokového
tisku*. 328 str. Kč 2.10. — Sv. 14. Dr. Fr. Reyl: *Zpráva
o pátém všeobecném sjezdu katolíků československých
1909*. 552 str. sniž. cena Kč 3.— (vzácné referáty
pro řečníky). — Sv. 15. Dr. Josef Novotný: *Index a
věda*. 216 stran. K 3.—. — Sv. 16. Fr. Kohout: *České
drahokamy v koruně Královny nebeské*. 260 str. Kč 3.50. —
Sv. 17. Jiří Sahula: *Rozmarné příhody*. Díl III. 384 str. Kč
3.—. — Sv. 18. Jiří Sahula: *Veselé chvíle*. 272 str. Kč 2.80.
— Sv. 19. Dr. Josef Novotný: *Člověk bez svobodné vůle?* 216
stran. Kč 3.—. — Sv. 20. B. Pečínková: *Ženy*. 164 strany.
Kč 3.— — Sv. 23.-24. Jiří Sahula: *Doba předhusitská a
husitská*. 428 str. Kč 2.—. — Sv. 25. Antonín Kaška:
Pravdou ke ctnosti. Rada I. 328 str. Kč 6.—. — Sv. 26. An-
tonín Kaška: *Hvězda pokoje*. 112 str. Kč 3.—. — Sv. 27.
Alois Dostál: *Požáry vzplály*. 120 stran. Kč 1.—. —
Sv. 28. Em. Žák: *Žena v křesťanství*. 84 stran. Kč 3.50.
— Sv. 29. Em. Žák: *Volná myšlenka*. 34 str. Kč 1.60. —
Sv. 30. Al. St. Novák: *Lidová cvičení duchovní*. 50 stran.
Kč 3.20. — Sv. 31. J. Rohleder: *Tajemství kříže*. 40 str.
Kč 3.—. — Sv. 32. Dr. J. Novotný: *Mravnost a nábožen-
ství*. 408 str. Kč 34.— Sv. 33. J. Sahula: *Laškovné jiskry*
176 str. Kč 6.— Sv. 34. Dr. J. Klug: *Království Boží* 150
str. Kč 18.— — Sv. 35. F. Žák: *Ohlasy žalmů* Kč 6.—
Dr. J. Novotný: *Spiritismus* Kč 5.70.

A. B. Seidlová: *Kuchařka „Jitřenky“* IV. vyd. brožované
Kč 22.—, váz. Kč 30.80. — A. B. Seidlová: *Malá Domác-
nost* Kč 1.20.

Lze objednat

V „Družst. knihkupectví“ v Hradci Král. (Adalbertinum)
jakož i v každém jiném knihkupectví.